

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

AGNĖ MATAŽINSKAITĖ
Verslo teisės iššęstinės studijos

**VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS TAIKYMO
LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE GALIMYBĖS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: Lekt. dr. Gintarė Jakuntavičiūtė

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS SAMPRATA	9
1.1. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės aspektai ir svarba	9
1.2. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės subjektai.....	11
1.3. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė skirtingose teisės sistemose.....	13
1.3.1. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė bendrosios teisės sistemos šalyse.....	14
1.3.2. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė kontinentinės teisės sistemos šalyse.....	17
1.4. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė Lietuvos teisinėje sistemoje	19
2. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS ELEMENTAI	24
2.1. Verslo sprendimas	25
2.2. Rūpestingumo, lojalumo, sąžiningumo pareigos.....	28
3. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS TAIKYMO RIBOS	34
3.1. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modeliai	34
3.2. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės koncepcijos	36
3.2.1. Atsakomybės standartas	36
3.2.2. Teisminio susilaikymo doktrina	37
3.3. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo Lietuvos teisinėje sistemoje galimybės ...	39
IŠVADOS	45
PASIŪLYMAI	47
LITERATŪROS SĄRAŠAS	48
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55

IVADAS

Tyrimo aktualumas ir problematika

Šiandienos aktualija yra spartūs verslo aplinkos pokyčiai, tad aiškus teisinis verslo santykių bei situacijų reglamentavimas tampa vis svarbesnis. Verslo sprendimai, priimami įmonių¹ valdymo organų narių, sudaro verslo pagrindą, todėl verslo sprendimų vertinimo klausimas yra itin aktualus. Įmonių valdymo organų nariams teisės aktai suteikia plačius įgaliojimus, o jų veikla ir priimami sprendimai susiję su didele rizika. Jeigu po atitinkamo verslo sprendimo įmonė patiria žalos, galima kelti klausimą dėl tokių verslo sprendimų teisėtumo. Todėl juos priėmusiems valdymo organų nariams gali kilti civilinė teisinė atsakomybė. Tačiau žala įmonei gali kilti net ir tuomet, kai įmonės valdymo organo narys, priimdamas rizikingą verslo sprendimą, veikė visiškai teisėtai, t. y. laikydamasis jam nustatytų pareigų. Taigi, natūralu, jog situacijose, kuriose įmonių valdymo organų nariai laikėsi jiems nustatytų pareigų, jie turi būti apsaugoti nuo teisinės atsakomybės.

Neapibrėžiant konkrečių nustatytų pareigų reikalavimų, valdymo organo narys negalėtų tinkamai dirbti savo darbo, kadangi jo laisvė priimant verslo sprendimus būtų suvaržyta, t. y. kiekvienu atveju jis bijotų rizikuoti priimdamas verslo sprendimą. Tai turėtų neigiamos įtakos ekonomikai. Siekiant apsaugoti verslo plėtrą, būtina užtikrinti įmonės valdymo organų nariams nustatytų pareigų apibrėžtumą, todėl bendrosios teisės tradicijos valstybių teisinėse sistemose laikui bėgant išsivystė verslo sprendimo vertinimo taisyklė (angl. *business judgement rule*), kuri leidžia įmonės valdymo organų nariams padaryti klaidų priimant verslo sprendimus, remiantis tuo, kad sprendimai buvo priimti neatsižvelgiant į asmeninį interesą, gera valia ir tikint, kad tai yra geriausia įmonės labui². Remiantis šia taisykle, paprastai laikoma, kad įmonės valdymo organo nariui civilinė atsakomybė nekils, jei tam tikras verslo sprendimas priimtas laikantis rūpestingumo, sąžiningumo bei lojalumo pareigų.

Vakarų Europos valstybės pastaruoju metu taip pat ima įtvirtinti bendrosios teisės tradicijos šalių sukurtą ir taikomą verslo sprendimo vertinimo taisyklę. Tad ši taisyklė, įtvirtinanti verslo sprendimo vertinimo kriterijus, tampa aktuali visame šiuolaikiniame verslo pasaulyje. Atsižvelgiant į tai, yra aktualu nustatyti, ar Lietuvoje ši taisyklė taip pat egzistuoja, o jei ne, tuomet kokios yra teisinės galimybės ją įtvirtinti Lietuvos teisinėje sistemoje.

¹ Šiame darbe sąvoka „įmonė“ vartojama tiek kalbant apie užsienio šalyse egzistuojančias privačių juridinių asmenų formas, kurioms taikoma verslo sprendimo vertinimo taisyklė, tiek apie Lietuvos bendroves (akcines bendroves ir uždarytas akcines bendroves). Kai kalbėsime tik apie Lietuvos teisinę sistemą, vartosime sąvoką „bendrovė“, kuri apima ribotos atsakomybės juridinius asmenis, kurių įstatinis kapitalas padalintas į dalis, vadinamas akcijomis.

² Salet, H. A., Delaware's Good Faith // Cornell Law Review, No. 89, 2003-2004. P. 465.

Lietuvos mokslininkų darbuose pastebimas nuomonių prieštaravimas dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės egzistavimo Lietuvos teisinėje sistemoje. R. Greičius³ teigia, jog Lietuvoje egzistuoja verslo sprendimo vertinimo taisyklė. P. Čerka⁴ taip pat išvelgia tam tikrus šios taisyklės požymius Lietuvos teisinėje sistemoje. G. Jakuntavičiūtė⁵ tokią mokslininkų nuomonę neigia, teigdama, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymas Lietuvos teisinėje sistemoje neįmanomas, nes Lietuvos teismai netaiko teismo susilaikymo doktrinos (angl. *judicial abstention doctrine*), kuri, pasak mokslininkės, yra būtina šios taisyklės egzistavimui. Taigi, atsižvelgiant į požiūrių dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo Lietuvos teisinėje sistemoje dualumą tarp Lietuvos mokslininkų, svarbu ištirti šios taisyklės egzistavimo bei taikymo galimybes Lietuvos teisinėje sistemoje.

Daug plačiau verslo sprendimo vertinimo taisyklė aprašyta užsienio autorių darbuose. Skirtingų teisiųjų sistemų teisės mokslininkai taip pat išsako skirtingas nuomones dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo. Pavyzdžiui, S. M. Bainbridge⁶ teigia, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė turėtų būti taikoma kaip teismo susilaikymo doktrina⁷, tuo tarpu M. Vasiljevič⁸ aiškina, jog ši taisyklė kontinentinės teisės sistemos valstybėse apskritai nereikalinga⁹, L. A. McMillan¹⁰ verslo sprendimo vertinimo taisyklę analizuoja neliečiamybės doktrinos aspektu. Taigi, akivaizdu, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė daug diskusijų kelia ne tik Lietuvoje, bet ir tarptautiniu mastu, o tai tik dar labiau įrodo temos aktualumą, kadangi šios taisyklės samprata nėra iki galo aiški, o jos sąvoka nėra apibrėžiama nei įstatymuose, nei teismų praktikoje.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Europos Komisija 2011 metais išleistoje Žaliojoje knygoje „ES įmonių valdymo sistema“ nurodė, jog „Visoms bendrovėms, nepaisant to, kurioje srityje jos veikia, kyla labai įvairi išorės arba vidaus rizika. Atsižvelgdamos į savo specifiką, jos turėtų

³ Greičius, R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2007. P. 139 - 147.

⁴ P. Čerka. Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei? // *International Journal of Baltic Law*. 2002, Nr.10(1), P.58 - 75.

⁵ G. Jakuntavičiūtė. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga // *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr.4(4), P.1549 - 1567.

⁶ S. M. Bainbridge. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine // *Vanderbilt Law Review*. 2004 January, 57(11), P.83 - 129.

⁷ Pagal šią doktriną teismai susilaiko nuo verslo sprendimo turinio peržiūrėjimo, jeigu įmonės valdymo organų nariai, priimdami verslo sprendimą, laikėsi verslo sprendimo vertinimo taisyklės kriterijų.

⁸ M. Vasiljevič. Civil law and business judgement rule // *Annals FLB – Belgrade Law Review*, Year LX, 2012, No.3.

⁹ Autorius teigia, jog kontinentinės teisės valstybėse verslo sprendimo vertinimo taisyklė tik įneštų bereikalingos sumaišties teismams bei verslo praktikai.

¹⁰ Verslo sprendimo vertinimo taisyklė suteikia teisinę neliečiamybę tiek valdymo organų nariui, tiek jo priimamam verslo sprendimui tol, kol šios neliečiamybės nepaneigia ieškovas. Pati verslo sprendimo vertinimo taisyklės paskirtis labai primena neliečiamybės doktriną. Plačiau apie ją žr.: Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // *Selected works*, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14.

sukurti tinkamą rizikos valdymo kultūrą ir procedūras¹¹. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra skirta apsaugoti rizikingus verslo sprendimus bei juos priimančius įmonės valdymo organų narius. Be to, visais laikais daugeliui įmonės valdymo organų narių, siekiančių plėtoti įmonės veiklą, visada aktualus buvo klausimas, kur yra riba tarp verslo sprendimų priėmimo laisvės ir atsakomybės už juos. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė, įtvirtindama verslo sprendimo vertinimo kriterijus, padeda šias ribas nustatyti. Darbo temos aktualumą patvirtina ir statistika: pastaraisiais metais Lietuvoje įregistruotų uždarujų akcinių bendrovių skaičius nuolatos didėjo¹². Taigi, didėjant verslo plėtrai, svarbu užtikrinti ir tinkamą jo įgyvendinimą ir efektyvumą. Kadangi Lietuvoje labiausiai paplitusi juridinio asmens forma yra bendrovė, verslo sprendimo vertinimo taisyklė Lietuvos teisinėje sistemoje šiame darbe bus tiriama bendrovės atžvilgiu.

Darbo naujumas ir praktinė reikšmė

Verslo sprendimo vertinimo taisyklė Lietuvoje dar labai mažai ištirta. Lietuvoje verslo sprendimo vertinimo taisyklę trumpai savo moksliniuose darbuose yra aprašę R. Greičius¹³, P. Čerka¹⁴, G. Jakuntavičiūtė¹⁵. R. Greičius ir P. Čerka aprašė šią taisyklę protingumo, rūpestingumo pareigų atžvilgiu, G. Jakuntavičiūtė – tirdama vadovo civilinę atsakomybę už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą. Tačiau verslo sprendimo vertinimo taisyklė Lietuvoje dar niekada nebuvo atskiro mokslinio tyrimo objektu. Taip pat verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybės Lietuvoje niekada nebuvo tirtos nacionaliniu aspektu nei Lietuvos, nei užsienio autorių. Akivaizdu, jog pats magistrinio darbo temos naujumas, sąlygoja jos aktualumą Lietuvos teisinei sistemai.

Baigiamajame darbe verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo problemoms atskleisti pasitelkiami užsienio autorių C. A. L. Giraldo¹⁶, S. M. Bainbridge¹⁷, D. M. Branson¹⁸,

¹¹ Europos Komisijos 2011 m. balandžio 5 d. Žalioji knyga // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0164:FIN:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2013-02-24.

¹² Įregistruotų uždarujų akcinių bendrovių 2011 m. pradžioje – 82256 (iš jų – 48919 veikiančios); 2012 m. pradžioje – 88919 (iš jų – 49281 veikiančios); 2013 m. pradžioje – 98666 (iš jų - 53367). Žr.: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=5389&PLanguage=0&MainTable=M4010116&MainTablePretext=%C4%AEregistruot%C5%B3%20%C5%ABkio%20subjekt%C5%B3%20skai%C4%8Dius%20met%C5%B3%20prad%C5%BEioje&potsize=564>; prisijungimo laikas: 2013-02-24.

¹³ Greičius, R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2007. P.139 - 147.

¹⁴ P.Čerka. Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei? // International Journal of Baltic Law. 2002, Nr.10(1), P.58 - 75.

¹⁵ G. Jakuntavičiūtė. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga // Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr.4(4), P.1549–1567.

¹⁶ C. A. L. Giraldo Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU // Universitas. Bogota (Colombia), 2006, No.111.

¹⁷ S. M. Bainbridge. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine // Vanderbilt Law Review. 2004 January, 57(11).

¹⁸ D. M. Branson. The rule that isn't a rule - the business judgment rule // Valparaiso University Law Review, Summer 2002, 36(3).

A. Greenhow¹⁹, L. A. McMillan²⁰, M. Vasiljevič²¹ bei kitų autorių darbai. C. A. L. Giraldo aprašė verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymą įtakojančius faktorius; S. M. Bainbridge atskleidė verslo sprendimo vertinimo taisyklės, kaip teismo susilaikymo doktrinos, sampratą; D. M. Branson atskleidė šios taisyklės abstraktumo ir daugiareikšmiškumo pobūdį; A. Greenhow nagrinėjo šią taisyklę Australijos teisės aspektu; L. A. McMillan - neliečiamybės doktrinos aspektu; M. Vasiljevič tyrė verslo sprendimo vertinimo taisyklės reikšmę kontinentinės teisės sistemos valstybėms. Tačiau nė vienas šių autorių nerašė apie verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybes konkrečioje valstybėje, taigi darbo tema yra visiškai nenagrinėta.

Darbas naudingas tiek moksliniu, tiek praktiniu požiūriu, kadangi darbe pateikti pasiūlymai ir išvados gali būti naudingi tiek įstatymų leidėjui, tiek teismams, taip pat įmonių valdymo organų nariams bei verslo teisės specialistams ir studentams. Magistrinio darbo temos analizei pasirinkti ryškiausi verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo pavyzdžiai skirtingose bendrosios ir kontinentinės teisės sistemos valstybėse. Be to, magistriniame darbe išsamesnis šių pavyzdžių apibendrinimas ir palyginimas su Lietuvos teisine sistema daromas taip pat pirmą kartą Lietuvoje.

Tyrimo objektas – verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybės Lietuvos teisinėje sistemoje.

Tyrimo dalykas – verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybės Lietuvos teisinėje sistemoje materialinės teisės aspektu. Šiame darbe nebus tiriami verslo sprendimo vertinimo taisyklės procesiniai aspektai, t. y. neanalizuosime, koks šios taisyklės taikymo teismuose procesas.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti verslo sprendimo vertinimo taisyklės sampratą bei paskirtį, nustatyti esminius šios taisyklės elementus, atskleisti jos taikymo ribas bei galimybes Lietuvos teisinėje sistemoje ir, remiantis užsienio šalių patirtimi, pateikti teisiškai pagrįstus pasiūlymus esamam teisiniam reguliavimui tobulinti.

Tam, kad būtų tinkamai bei visapusiškai pasiektas tyrimo tikslas, keliami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti verslo sprendimo vertinimo taisyklės sampratą, remiantis Lietuvos Respublikos bei užsienio šalių teisės norminiais aktais, moksline literatūra ir teismų praktika;

¹⁹ A. Greenhow. The statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind Into Directors' sales // Bond Law Review. 1999, 11(1).

²⁰ Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14.

²¹ M. Vasiljevič. Civil law and business judgement rule // Annals FLB – Belgrade Law Review, Year LX, 2012, No.3.

2. Išskirti esminius verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementus bei ištirti jų taikymą Lietuvos teisinėje sistemoje;
3. Nustatyti verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo ribas bei jų įtaką Lietuvos teisei sistemai.
4. Nustatyti kokios yra verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybės Lietuvos teisinėje sistemoje, nustatyti problemines sritis ir pateikti problemų sprendimų būdus.

Darbe iškeliama *hipotezė* – Lietuvos teisinėje sistemoje verslo sprendimo vertinimo taisyklė neegzistuoja.

Tyrimo metodai

Siekiant visapusiškai išanalizuoti tiriamą verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymą, magistro baigiamajame darbe naudojami įvairūs teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai.

Vienas pagrindinių taikytinų metodų yra *lyginamasis* metodas. Šis metodas naudojamas analizuojant Lietuvos, užsienio valstybių ir tarptautinius teisės aktus, reglamentuojančius verslo sprendimo vertinimo taisyklę ar jos elementus, taip pat analizuojant teismų praktiką bei skirtingų mokslininkų nagrinėjamas verslo sprendimo vertinimo taisyklės problemas.

Sisteminės analizės metodas naudojamas tiriant atskirus verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementus bei siūlant šios taisyklės tobulinimo kryptis.

Taip pat naudojamas *lyginamasis istorinis* metodas, kuris taikomas analizuojant senesnius ir naujausius literatūros šaltinius bei anksčiau ir šiuo metu galiojančių teisės aktų nuostatas, reglamentuojančias verslo vertinimo taisyklės taikymą.

Vienas pagrindinių empirinių metodų yra *teisinių dokumentų analizės* metodas, kurio pagalba atskleista verslo vertinimo taisyklės esmė, ištirti kai kurie Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybių teisės aktai, tiesiogiai susiję su nagrinėjamu klausimu bei tema. Šio metodo pagalba magistro baigiamajame darbe išlaikoma objektyvi pozicija.

Apibendrinimo metodas pasitelktas išvadoms formuluoti.

Kritinės analizės metodas naudojamas kritiškai įvertinti esamą įmonės valdymo organų narių veiksmų, priimant verslo sprendimus, teisinį reglamentavimą bei taikymą, doktrininį aiškinimą.

Naudotos literatūros apžvalga

Baigiamojo darbo mokslinio tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai bei tyrimo metodika sąlygoja ir mokslinio tyrimo šaltinių pasirinkimą. Išskirtinos trys pagrindinės šaltinių grupės: 1)

Lietuvos ir pasirinktų užsienio šalių teisės aktai; 2) Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbai; 3) Lietuvos ir užsienio teismų praktika.

Šiame darbe daug dėmesio skiriama užsienio valstybių patirčiai, kuri galėtų būti pritaikyta Lietuvos teisinei sistemai tobulinti, analizuojami dabar galiojantys užsienio šalių teisės aktai, reglamentuojantys verslo sprendimo vertinimo taisyklę, bei Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (toliau – ABI) ir jo redakcijos.

Darbo struktūra

Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, pasiūlymai ir santrauka (lietuvių bei anglų kalbomis). Kiekviena darbo dalis suskirstyta į skyrius pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį. Kai kurie skyriai skirstomi į poskyrius, kuriuose analizuojami skirtingi to paties klausimo aspektai. *Pirmojoje* dalyje, pasitelkiant tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių literatūros šaltinius, teisės aktus, analizuojama verslo sprendimo vertinimo taisyklės samprata, jos kilmė bei taikymas skirtingose teisės sistemose. *Antrojoje* dalyje atskleidžiami ir tiriami verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementai. Pagrindinis dėmesys skiriamas Lietuvos teismų formuojamai praktikai šių elementų turiniui atskleisti. *Trečiojoje* dalyje tiriamos verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo ribos, atskleidžiant šios taisyklės taikymo galimybes Lietuvos teisinėje sistemoje. Darbas yra baigiamas išvadomis bei pasiūlymais. Pateikiamas literatūros sąrašas bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

1. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS SAMPRATA

1.1. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės aspektai ir svarba

Verslo sprendimo vertinimo taisyklė atsirado Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau - JAV) teisinėje sistemoje ir yra taikoma nuo XIX a.²². Pirmą kartą ši taisyklė buvo taikyta 1829 m. Luizianos valstijos teismo nagrinėtoje byloje *Percy v. Millaudon*²³. Vėliau verslo sprendimo vertinimo taisyklė buvo įtvirtinta ir 1992 m. priimtuose Bendrovių veiklos organizavimo principuose²⁴, kuriuose nustatyta, kad įmonės valdymo organų narys nepažeidžia jam nustatytų pareigų įmonei, jei priimdamas verslo sprendimą: a) nebuvo asmeniškai juo suinteresuotas; b) buvo pakankamai apie jį informuotas; c) buvo įsitikinęs, kad tas priimamas sprendimas atitinka geriausius įmonės interesus. Nepaisant gana ilgo jos gyvavimo, ši taisyklė yra vadinama „viena mažiausiai suprantamų teisinių instrumentų visoje įmonių teisėje“²⁵. Pačia bendriausia prasme, verslo sprendimo vertinimo taisyklė užtikrina, jog įmonės valdymo organų narių priimami verslo sprendimai būtų apsaugoti nuo pakartotinio teismų peržiūrėjimo, jei tokie sprendimai yra priimti laikantis nustatytų pareigų įmonei²⁶. Daugumai žmonių yra būdingas rizikos prisiėmimas. Jeigu priimdami rizikingus verslo sprendimus įmonės valdymo organų nariai kiekvieną kartą turėtų jaudintis dėl galimai kylančios civilinės jų atsakomybės, dauguma jų atsisakytų tokios rizikos bijodami, o tai mažintų verslo efektyvumą ir našumą²⁷. Valdymo organų nariai privalo priimti apdairius ir protingus sprendimus, tačiau jie nėra verslo draudikai. Jei valdymo organų nariai būtų laikomi atsakingais už kiekvieną nesėkmingą verslo sprendimą, niekas nebenorėtų tokių sprendimų priimti ir verslo plėtra sustotų. Būtent tokioms situacijoms išvengti ir yra taikoma verslo sprendimo vertinimo taisyklė.

Ši taisyklė gali būti suprantama kaip „*saugus uostas*“ (angl. *safe harbor*²⁸) ir kaip teisinė prezumpcija. Taisyklė, kaip „*saugus uostas*“, įtvirtina tam tikrus principus, kurie užtikrina įmonės valdymo organų narių priimtų verslo sprendimų, atitinkančių tam tikras

²² Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 5.

²³ G. D. Smith. The shareholder primacy norm // The Journal of corporation law, 1998, No.2. Vol.23, P. 309.

²⁴ American Law Institute. Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations. Saint Paul Minnesota: American Law Institute Publishers, 2011.

²⁵ Lyman P. Q. Johnson. Corporate Officers and the Business Judgment Rule // Business Lawyer, Vol. 60, February, 2005.

²⁶ Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 6.

²⁷ Ibid.

²⁸ *safe harbor* – bendrosios teisės šalyse išsivysčiusios taisyklės, numatančios reikalavimus, kurių besilaikantis asmuo yra apsaugomas nuo atsakomybės ar baismės.

įstatymuose ar precedentinėje teisėje įtvirtintas sąlygas, nenuginčijimą²⁹. Taisyklė, kaip teisinė prezumpcija, suteikia teisę atmesti ieškovo ieškinį prieš verslo sprendimą priėmusį įmonės valdymo organo narį dėl žalos atlyginimo ir yra formuluojama taip: „preziumuojama, jog įmonės valdymo organas, kuris veikia protingai ir sąžiningai, atitinka rūpestingumo pareigos kriterijus“³⁰. Įrodinėjimo našta paneigti šią prezumpciją tenka ieškovui. Kaip matome, verslo sprendimo vertinimo taisyklė apsaugo įmonės valdymo organų narius nuo asmeninės atsakomybės jiems priimant verslo sprendimus ir padeda išvengti verslo sprendimų turinio (esmės) pakeitimo. JAV Delavero valstijos teismai ir mokslininkai pabrėžia, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė nėra „taisyklė“ tiesiogine prasme³¹. Tiksliau, ji yra teisinės prezumpcijos, teismo peržiūrėjimo doktrinos bei „*saugaus uosto*“ kombinacija. Taigi, verslo sprendimo vertinimo taisyklė turi daugelį aspektų. Ši taisyklė yra bendrosios teisės sistemos valstybių suformuluota nuostata, jog „bendrovės valdymas yra sutelktas tik valdymo organų narių rankose“³², kurie, veikdami įmonės interesais, yra saistomi jiems nustatytų pareigų. Viena iš šio valdymo funkcijų yra verslo sprendimų priėmimas, todėl teismai neturi teisės vertinti ir keisti jų esmės.

Verslo sprendimo vertinimo taisyklė turi procesinę ir materialinę dalis³³. Dalis teisės teoretikų teigia, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra tik teisinė procesinė prezumpcija³⁴. Kaip procesinės teisės dalis, verslo sprendimo vertinimo taisyklė reikalauja laikytis tam tikrų standartų verslo sprendimų priėmimo procese. Tuomet teismas tikrina ar buvo patenkinti procesiniai įmonės valdymo organų nariams nustatytų pareigų reikalavimai. Jeigu minėta prezumpcija nepaneigiama ieškovo, tuomet verslo sprendimai, tiksliau jų turinys, priimti įmonės valdymo organų narių, yra apsaugomi nuo teismo peržiūrėjimo. Būtent tokia verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra formuluojama materialinės teisės³⁵. Mūsų manymu, teisingiausia būtų suprasti verslo sprendimo vertinimo taisyklę tiek procesiniu, tiek materialiniu aspektu, kadangi tam, jog paneigtų verslo sprendimo vertinimo taisyklės suformuotą prezumpciją, ieškovas turi

²⁹ G. Jakuntavičiūtė. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga // Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr.4(4), P. 1560.

³⁰ Pažymima, jog tokia prezumpcija sutinkama bendrosios teisės sistemos valstybėse, kur verslo sprendimo vertinimo taisyklė visų pirma siejama su rūpestingumo pareiga. Daugiau žiūrėti: Despotovič D. Fiduciary Duties and the Business Judgement Rule. Master Thesis. University of Tilburg. July 2010. P. 16.

³¹ M. D. Branson. The rule that isn't a rule - the business judgment rule // Valparaiso University Law Review, Summer 2002, 36(3), P. 631.

³² Despotovič D. Fiduciary Duties and the Business Judgement Rule. Master Thesis. University of Tilburg. July 2010. P.16.

³³ C. W. Furlow. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware // Utah Law Review, 2009, No. 3, P. 1083.

³⁴ Despotovič D. Fiduciary Duties and the Business Judgement Rule. Master Thesis. University of Tilburg. July 2010. P. 27.

³⁵ *Cede&Co. v. Technicolor, Inc.*, 634 A.2d. 345, 368-71 (Del. 1993).

įrodyti esant tam tikrų jos elementų pažeidimų, kas savaime jau yra materialinės teisės įtvirtintas reikalavimas.

Mokslinėje literatūroje yra išsakyta daugybė priežasčių, kodėl verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra svarbi norint apsaugoti įmonės valdymo organų narius, kuomet dėl jų priimamų verslo sprendimų kyla jų civilinės atsakomybės klausimas. Išskiriamos šios svarbiausios priežastys, lėmusios verslo sprendimo vertinimo taisyklės svarbą: 1) ši taisyklė apsaugo įmonės valdymo organų narius, kuomet priimami rizikingi, bet pagrįsti verslo sprendimai. Nuolat paliekant tokių verslo sprendimų peržiūrėjimą teismui, būtų sumažinamas verslo efektyvumas bei potenciali nauda; 2) jei nebūtų verslo sprendimo vertinimo taisyklės, įmonių valdymo organų nariai nuolat bijotų priimti tam tikrus verslo sprendimus, vengtų rizikos, kuri galėtų būti ir naudinga įmonei³⁶. Juk susiklosčius palankioms aplinkybėms, rizika gali atnešti daug didesnę naudą nei apskritai vengiant rizikuoti ar prisiimant ženkliai mažesnę riziką³⁷; 3) verslo sprendimas yra tam tikrų specifinių žinių išraiška, kurių teisėjai, vertindami verslo sprendimą, gali ir neturėti, atsižvelgiant į šiandieninės rinkos pokyčius; 4) verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra teisinis pripažinimas, jog įmonės valdymas yra sutelktas tik valdymo organų narių rankose.

Apibendrinus galime teigti, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė turi keletą aspektų, tačiau pačia bendriausia prasme ji suprantama kaip teisinė priemonė, užkertanti kelią kilti įmonės valdymo organų narių civilinei atsakomybei, jei priimdami verslo sprendimą jie laikėsi nustatytų pareigų įmonei. Šiuolaikiniame verslo ir teisės pasaulyje ši taisyklė tampa vis aktualesnė dėl jos reikšmės ekonomikos efektyvumo didinimui bei įmonės valdymo organų narių atsakomybės apibrėžtumui.

1.2. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės subjektai

Verslo sprendimo vertinimo taisyklė savo prigimtimi yra siejama su bendrovėmis (angl. *corporations*). Žinoma, tai nereiškia, jog ši taisyklė taikoma tik bendrovių valdymo organų nariams. Atsiranda vis daugiau bylų, kuomet verslo sprendimo vertinimo taisyklė taikoma ir kitoms juridinių asmenų formoms bei netgi ne pelno siekiančioms organizacijoms³⁸. Tačiau vis dėlto daugiausiai ji taikoma bendrovių valdymo organų nariams.

³⁶ D. M. Branson. The rule that isn't a rule - the business judgment rule // Valparaiso University Law Review, Summer 2002, 36(3), P. 631.

³⁷ G. Jakuntavičiūtė. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga // Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr.4(4), P. 1553.

³⁸ D. P. Lee. The Business Judgment Rule: Should It Protect Nonprofit Directors? // Columbia Law Review, May 2003, 103(4). P. 925 - 968.

Verslo sprendimo vertinimo taisyklė dažniausiai taikoma įmonių vadovams (angl. *directors*) bei valdybos pirmininkams ar generaliniams direktoriams (angl. *chief executive officer* - *CEO*). Taip pat pastaruoju metu ji imta taikyti ir vyriausiems buhalteriams bei didžiausią akcijų dalį turintiems akcininkams³⁹. Taip pat netgi įmonės žemesnysis vadovas (angl. *officer*) gali būti saugomas šios taisyklės, jei vadovavimo funkcijos jam yra deleguotos vykdančiojo įmonės vadovo. Pavyzdžiui, Baltarusijos Komercinių įmonių įstatymas (angl. *Law on Commercial Companies*) numato, jog visi vadovai, nepaisant jų pobūdžio, yra saugomi verslo sprendimo vertinimo taisyklės (t. y. *de jure* ir *de facto* vadovai, vykduojantys vadovai, vidiniai ir išoriniai vadovai, nepriklausomi vadovai ir panašiai)⁴⁰. Tokį reglamentavimą numato ir kitų valstybių įstatymai. Lietuvoje valdymo organų narių civilinės atsakomybės standartas turėtų būti taikomas: 1) visiems asmenims, vykduojantiems valdymo funkciją, nepriklausomai nuo jų formalaus statuso⁴¹; 2) taip pat tik tiems vadovaujamas pareigas einantiems juridinio asmens darbuotojams, kurie savarankiškai *de facto* ar *de jure* vykdo valdymo organų funkcijas ir tokiais savo veiksmais sukuria teises bei pareigas juridiniam asmeniui; 3) asmenims, veikiantiems pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę. Taigi, galime daryti išvadą, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklės subjektų ratas gana platus, t. y. ši taisyklė taikoma tiems asmenims, kuriems gali būti taikomas valdymo organų narių civilinės atsakomybės standartas.

Lietuvos ABĮ 19 straipsnis numato, jog bendrovė turi turėti vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą. Taip pat gali būti sudaromas ir kolegialus valdymo organas – valdyba bei kolegialus priežiūros organas – stebėtojų taryba. Atsižvelgiant į tai, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė gali būti taikoma visiems įmonės vadovų tipams, įskaitant ir nevykdančiuosius, pagal ABĮ verslo sprendimo vertinimo taisyklė turėtų būti taikoma bendrovės vadovui, valdybos nariams bei stebėtojų tarybos nariams. Pažymima, jog stebėtojų taryba pagal ABĮ nėra priskiriama valdymo organų kategorijai, tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) laikosi tos pozicijos, jog stebėtojų taryba yra valdymo organas⁴², kurio narių atsakomybė turi būti nustatoma, taikant analogiškas normas, įtvirtinančias valdybos narių civilinę atsakomybę. Teismas valdybą įvardijo kaip vykdomąjį valdymo organą, atsakingą už įmonės valdymą, jos tikslų įgyvendinimą, tinkamą komercinę-ūkinę veiklą, taip pat už įmonės

³⁹ M. Vasiljevič. Civil law and business judgement rule // Annals FLB – Belgrade Law Review, Year LX, 2012, No.3. P. 13.

⁴⁰ Ibid, P. 14.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B. ir A. G. (bylos Nr. 3K-3-19/2012). Taip pat plačiau skaityti: Jakuntavičiūtė, G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS).- Vilnius, 2012, P.54 - 60.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B. ir A. G. (bylos Nr. 3K-3-19/2012).

valdymo praktiką ir įmonės kontrolę, o stebėtojų tarybą – kaip prižiūrintįjį valdymo organą⁴³, atsakingą už valdybos veiklos kontrolę, įmonės finansinės būklės, lėšų panaudojimo, buhalterinės - finansinės apskaitos ir kitų įmonės dokumentų analizę ir panašiai⁴⁴.

Pagal ABĮ bendrovės vadovas organizuoja kasdieninę bendrovės veiklą, priima į darbą ir atleidžia darbuotojus, sudaro ir nutraukia su jais darbo sutartis, skatina juos ir skiria nuobaudas⁴⁵. Bendrovės vadovas veikia bendrovės vardu ir turi teisę vienvaldiškai sudaryti sandorius, išskyrus atvejus, kai bendrovės įstatuose nustatytas kiekybinis atstovavimas bendrovei⁴⁶. Be to, jis yra atsakingas už kitų pareigų įvykdymą, pavyzdžiui: bendrovės veiklos organizavimą ir jos tikslų įgyvendinimą, informacijos pateikimą, sutarčių sudarymą ir kt.⁴⁷. Valdybos kompetencija yra įtvirtinta ABĮ 34 straipsnyje, kuriame numatyta, jog valdyba priima sprendimus bendrovei tapti kitų juridinių asmenų steigėja; sprendimus steigti bendrovės filialus ir atstovybes; sprendimus dėl ilgalaikio turto, dėl kitų asmenų prievolių; sprendimą restruktūrizuoti įmonę ir kt.⁴⁸. Stebėtojų taryba priima sprendimus dėl valdybos ir bendrovės vadovo veiklos tinkamumo; teikia siūlymus valdybai ir bendrovės vadovui atšaukti jų sprendimus; teikia visuotiniam akcininkų susirinkimui atsiliepiamus ir pasiūlymus dėl bendrovės veiklos strategijos ir kt.⁴⁹. Taigi, iš minėtų straipsnių matome, jog Lietuvoje bendrovės valdymo organų nariai priima įvairaus pobūdžio verslo sprendimus.

Apibendrinus galima teigti, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė taikoma vis platesniam ratui asmenų, atliekančių įmonės valdymo funkcijas. Dažniausiai ši taisyklė, žinoma, taikoma bendrovių valdymo organų nariams. Taip pat verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo specifika skiriasi dėl skirtingų juridinio asmens valdymo sistemos modelių skirtingose valstybėse.

1.3. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė skirtingose teisės sistemose

Atsižvelgiant į skirtingas valstybių teisinės sistemas, pastebima, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymas jose taip pat skirtingas. Norint geriau suprasti verslo sprendimo vertinimo taisyklės esmę, tikslinga šiame darbe aptarti, kaip ši taisyklė yra suprantama, įtvirtinta

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje *K. J. J. v. J. B. ir V. K.* (bylos Nr. 3K-7-226/2006).

⁴⁴ Daugiau apie stebėtojų tarybos sampratą žiūrėti: Jakuntavičiūtė, G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S).- Vilnius, 2012, P.45 - 49.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, aktuali redakcija 2012-09-01, 37 straipsnio 8 dalis.

⁴⁶ Ten pat, 37 straipsnio 10 dalis.

⁴⁷ Ten pat, 37 straipsnio 12 dalis.

⁴⁸ Ten pat, 34 straipsnio 4 dalis.

⁴⁹ Ten pat, 32 straipsnis.

bei taikoma bendrosios ir kontinentinės teisės sistemų valstybėse. Nagrinėdami šį klausimą, pasitelksime ryškiausius verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo skirtingose teisės sistemose pavyzdžius JAV, Australijoje bei Europos Sąjungos valstybėse.

1.3.1. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė bendrosios teisės sistemos šalyse

Verslo sprendimo vertinimo taisyklė skirtingose bendrosios teisės sistemos valstybėse taip pat taikoma skirtingai. Pavyzdžiui, JAV ši taisyklė yra taikoma remiantis precedentine teise, Australijoje verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra įtvirtinta įstatyme, o Jungtinėje Karalystėje ši taisyklė netiesiogiai taikoma teismuose.

Nagrinėjant verslo sprendimo vertinimo taisyklę JAV, būtina paminėti pačius svarbiausius faktorius, darančius įtaką įmonių teisei sistemai. Pasak profesoriaus C. A. L. Giraldo⁵⁰, šie faktoriai yra: 1) rūpestingumo pareiga; 2) išvestinis bylinėjimasis; 3) teismų teisinė pozicija dėl įmonės valdymo organų narių civilinės atsakomybės.

Pirmiausia reikėtų pabrėžti, jog viena iš svarbiausių nustatytų įmonės valdymo organo nario pareigų įmonei - rūpestingumo pareiga. JAV ji yra laikoma svarbiausiu kriterijumi taikant verslo sprendimo vertinimo taisyklę⁵¹. JAV dėl didelio išvestinių ieškinių skaičiaus, valdymo organų narių apsaugos klausimas yra itin aktualus, o tuo pačiu ir verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymas, padedantis šią apsaugą įgyvendinti. JAV verslo sprendimo vertinimo taisyklė plėtojosi nuo 1829 m. Šiuo metu JAV teisinėje literatūroje yra aptinkamos dvi šios taisyklės formuluotės. Viena yra Amerikos teisės instituto⁵² (ALI) pateikta formuluotė, kuri yra taikoma keliuose aukščiausiuose valstijų teismuose, kita yra suformuluota Delavero valstijos teismų precedentinėje teisėje.

Amerikos teisės instituto sukurta formuluotė yra rekomendacinio pobūdžio ir įtvirtinta Bendrovių valdymo principų 4.01(c) straipsnyje:

„(...) (c) Vadovas, kuris priima verslo sprendimus, sąžiningai įvykdo rūpestingumo pareigą jei:

- (1) nėra suinteresuotas šio sprendimo turiniu;
- (2) yra informuotas apie priimamo sprendimo turinį;

⁵⁰ C. A. L. Giraldo Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU// Universitas. Bogota (Colombia). 2006, No.111. P. 126.

⁵¹ Plačiau žiūrėti: Moran, J. P., Business Judgement Rule or relic?: Cede v. Technicolor and the Continuing Metamorphosis of Director Duty of Care. Emory law journal Emory university scholl of law, 1996.

⁵² www.ali.org; prisijungimo laikas: 2013-02-14.

(3) racionaliai tiki, jog toks sprendimas yra priimamas geriausiai bendrovės interesais⁵³.

Tuo tarpu JAV Delavero valstijos teismai suformulavo kitokią verslo sprendimo vertinimo taisyklės formuluotę. Pačios žymiausios bylos, pateikiančios jos apibrėžimą yra *Aronson v. Lewis, Trans Union* ir *Cede*. Daugiausiai cituojama yra *Aronson v. Lewis* byloje suformuluota verslo sprendimo vertinimo taisyklė, kuri suprantama kaip „prezumpcija, jog priimdami verslo sprendimus bendrovės valdymo organų nariai veikė remdamiesi informaciniu pagrindu, sąžiningai ir nuoširdžiai tikėdami, kad toks sprendimas yra priimamas geriausiai bendrovės interesais. Įrodinėjimo pareiga tenka šaliai, abejojančiai tokiu sprendimu, kuri turi pateikti įrodymus paneigiančius šią prezumpciją⁵⁴. Tačiau *Trans Union* byloje ši prezumpcija buvo paneigta dėl įmonės valdymo organų narių verslo sprendimo priėmimo neturint pakankamai informacijos, būtinos tokiam sprendimui priimti. *Cede&Co v. Technicolor* byloje ši prezumpcija taip pat buvo paneigta dėl įmonės valdymo organų narių informacijos stokos priimant verslo sprendimą. Po šios bylos įmonės valdymo organų nariai, prieš priimdami verslo sprendimą, buvo įpareigoti išanalizuoti visus kitus alternatyvius ir galimus sprendimus. Taigi, apibendrinus visas minėtas bylas, JAV precedentų teisėje buvo įtvirtinti tokie verslo sprendimo vertinimo taisyklės kriterijai: a) bendrovės vadovo verslo sprendimas priimtas sąžiningai; b) pagrįstai tikint, jog jis atitinka geriausius bendrovės interesus; c) priimtas pakankamos informacijos pagrindu⁵⁵; d) protingai apsvarsčius galimas tokio sprendimo alternatyvas⁵⁶.

Išanalizavus šias dvi JAV įtvirtintas verslo sprendimo vertinimo taisyklės formuluotes, matome, jog jos skiriasi tuo, kam tenka įrodinėjimo pareiga teisme paneigti ar patvirtinti verslo sprendimo vertinimo taisyklėje įtvirtintus kriterijus. Amerikos Teisės Instituto formuluojamoje verslo sprendimo vertinimo taisyklės sampratoje įrodinėjimo pareiga patvirtinti šios taisyklės kriterijus tenka pačiam verslo sprendimą priėmusiam vadovui. Tuo tarpu JAV Delavero valstijos teismų taikomos taisyklės atveju, įrodinėjimo pareiga tenka ieškovui, kuris turi paneigti teismų suformuluotą verslo sprendimo vertinimo taisyklės prezumpciją.

Įstatymiškai verslo sprendimo vertinimo taisyklė įtvirtinta Australijoje⁵⁷. Prireikė dešimties metų diskusijų, kol ši taisyklė buvo oficialiai įtvirtinta Bendrovių įstatymo 180 straipsnyje⁵⁸:

⁵³ American Law Institute. Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations. Saint Paul Minnesota: American Law Institute Publishers, 2011.

⁵⁴ *Aronson v. Lewis* byla, op.cit.: C. A. L.Giraldo Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU// Universitas. Bogota (Colombia). 2006, No.111. P. 126.

⁵⁵ *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805 (Del 1984).

⁵⁶ *Cede&Co. v. Technicolor, Inc.*, 634 A.2d. 345, 368-71 (Del. 1993).

⁵⁷ Nuo 2000 m. kovo 13 d.

„Verslo sprendimo vertinimo taisyklė

(2) Bendrovės vadovas, kuris priima verslo sprendimus, atitinka rūpestingumo bei teisingumo ir bendrosios teisės nustatytas pareigas, jei:

- (a) priima sprendimą sąžiningai bei tinkamais tikslais; ir
- (b) neturi asmeninio materialaus suinteresuotumo sprendimu; ir
- (c) yra informuotas apie priimamo sprendimo objektą ta apimtimi, kuria pagrįstai remiantis, toks sprendimas yra tinkamas; ir
- (d) protingai tiki, jog toks sprendimas yra priimamas geriausiais bendrovės interesais.“

Pažymima, jog šiuo straipsniu įtvirtinta verslo sprendimo vertinimo taisyklė saugo tik rūpestingumo pareigą, taip pat lygiavertes jai pareigas įtvirtintas bendrojoje bei teisingumo teisėje. Tad ši taisyklė nėra universaliai taikoma bet kokių kitų pareigų apsaugai Australijos įmonių teisėje.⁵⁹ Toks verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo aiškinimas yra įtvirtintas ir pačiame Bendrovių įstatymo 180 str.⁶⁰

Šiuo metu įstatymiškai įtvirtinta verslo sprendimo vertinimo taisyklė Australijoje susideda iš šių teisinių kriterijų⁶¹: sąžiningumo ir tinkamo tikslo; asmeninio materialinio suinteresuotumo nebuvimo; informacijos pagrįstumo dėl verslo sprendimo tinkamumo; racionalaus įsitikinimo jog toks sprendimas yra priimamas geriausiais bendrovės interesais. Svarbu pabrėžti tai, jog Australijos Finansų ministerijos teigimu, verslo sprendimo vertinimo taisyklė, nors ir įtvirtinta įstatyme, taip pat nėra visiškai aiški. Šiam neaiškumui pašalinti yra būtinos tam tikros įstatymo pataisos, susijusios su informacijos apie finansinę įmonės būklę tikslumu. Vadovas turi priimti verslo sprendimus, atsižvelgdamas į profesionalių patarėjų, ekspertų nuomonę bei tai, jog prieš priimant verslo sprendimą yra visapusiškai apsvarstytos kitos sprendimų alternatyvos⁶².

Dar kitaip verslo sprendimo vertinimo taisyklė įtvirtinta Jungtinėje Karalystėje. Ji įtvirtinta netiesiogiai ir tai gali būti paaiškinama keliomis priežastimis⁶³. Pirma, rūpestingumo pareiga yra subjektyvi ir paremta įmonės valdymo organų narių asmeninėmis savybėmis. Įmonės

⁵⁸ Australian Corporation Act section 180 (2)// http://www.comlaw.gov.au/Details/C2013C00003/Html/Volume_1#_Toc344125085; prisijungimo laikas: 2013-02-23.

⁵⁹ Greenhow, A. The statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind Into Directors' sales. *Bond Law Review*. 1999, 11(1). P. 37.

⁶⁰ Australian Corporation Act section 180 (Note)// http://www.comlaw.gov.au/Details/C2013C00003/Html/Volume_1#_Toc344125085; prisijungimo laikas: 2013-02-23.

⁶¹ Hartley, J. Director liability for insolvent trading: why a business judgment rule is appropriate. The Australian National University. Social Science Research Paper No. 12-21// <http://ssrn.com/abstract=2100638>; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 31.

⁶² *Ibid*, P. 31.

⁶³ C. A. L. Giraldo Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU// *Universitas. Bogota (Colombia)*. 2006, No.111. P. 133 - 134.

valdymo organų narių veiksmai, priimant verslo sprendimus, yra vertinami atsižvelgiant į jų asmenines savybes, į kiekvienos bylos faktus ir į valdymo organų narių vaidmenį įmonės valdyme. Antra, jei akcininkas nori patraukti bendrovės valdymo organo narį teisinėn atsakomybėn dėl jo priimtais verslo sprendimais padarytos žalos, jis privalo įrodyti, jog: a) bendrovė yra valdoma teisės pažeidėjo; b) toks ginčijamas sprendimas nėra pasirašytas akcininkų⁶⁴. Trečia, kitos teisinės priemonės bei šaltiniai pripažįstami efektyvesniais, nei verslo sprendimo vertinimo taisyklė. Pavyzdžiui, asmeninė vadovų atsakomybė yra saugoma atsakomybės draudimo sutartimi.

Teisės Komisijos bei Škotijos Teisės Komisijos 1999 m. ataskaitoje⁶⁵ pažymima, jog atlikus apklausą tarp Jungtinės Karalystės teisininkų, nebuvo pritarta tam, kad verslo sprendimo vertinimo taisyklė būtų įtvirtinta įstatymu. Kai kurie respondentai pasisakė, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė turi būti suprantama žvelgiant tik per rūpestingumo pareigos prizmę. Taip pat šioje rekomendacijoje komisija išsakė savo nuomonę, jog bet koku atveju stengiantis įtvirtinti verslo sprendimo vertinimo taisyklę įstatymiškai, tai sąlygotų arba per didelį jos neapibrėžtumą, arba griežtumo laipsnį.

Vis dėlto Anglijos Bendrovių įstatymo 1985⁶⁶ 727 straipsnyje atrandame labai panašią į verslo sprendimo vertinimo taisyklės formuluotę, kuri teigia, jog bendrovės valdymo organo narys gali būti atleistas nuo atsakomybės aplaidumo, pareigingumo ar pasitikėjimo pažeidimo bylose, jei jis veikė sąžiningai ir protingai (*honestly and reasonably*). Tačiau tokia formuluotė neįpareigoja teismo ja remtis, jei teisėjas mano, jog buvo pažeisti sąžiningumo ir protingumo principai. Tokia nuostata Jungtinėje Karalystėje galioja jau šimtmetį, tačiau praeityje ji buvo taikoma išskirtinai bendrovės vadovams, o dabar ir patikėtiniams, auditoriams bei kitiems atsakingiems bendrovės pareigūnams⁶⁷.

1.3.2. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė kontinentinės teisės sistemos šalyse

Verslo sprendimo vertinimo taisyklė pirmiausiai susiformavo bendrosios teisės sistemos valstybėse, todėl kontinentinės teisės sistemos valstybėse pritaikyti šią taisyklę yra sudėtinga.

⁶⁴ C. A. L. Giraldo Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU// Universitas. Bogota (Colombia). 2006, No.111. P. 134.

⁶⁵ The Law Commission and The Scottish Law Commission. Company Directors: regulating Conflicts of Interests and Formulating a Statement of Duties// September, 1999, LAW COM No. 261; SCOT LAW COM No. 173. P. 51-53.

⁶⁶ Companies Act 1985 c6// <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/6/introduction>; prisijungimo laikas: 2013-02-26.

⁶⁷ Pasban, M. R. et al. Section 727 and the Business Judgement Rule: A Comparative Analysis of Company Directors' Duties and Liabilities in English and United States Law. Florida State University Journal of Transnational Law & Policy, 1997.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, vienu svarbiausiu verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo kriterijumi bendrosios teisės sistemos valstybėse yra laikoma rūpestingumo (angl. *duty of care*) pareiga. Deja, kontinentinės teisės sistemos valstybėse rūpestingumo pareiga suprantama bei apibrėžiama skirtingai⁶⁸, kas sąlygoja ir skirtingą verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymą bei įtvirtinimą valstybių teisinėse sistemose.

Vokietijoje verslo sprendimo vertinimo taisyklė įtvirtinta Akcinių Bendrovių Įstatymo 93 straipsnio 1 dalyje, kur numatyta⁶⁹, jog valdymo organų nariai privalo atlyginti žalą, kilusią dėl verslo sprendimo, priimto nesilaikant protingumo pareigos, pareigos veikti bendrovės interesais ir neturint atitinkamos informacijos. Taip pat *Kinowelt* byloje Vokietijos Federalinis Teisingumo Teismas pabrėžė, jog valdymo organų nario fiduciarinės pareigos nėra pažeidžiamos, jeigu jis, priimdamas verslo sprendimą, rėmėsi tokiam sprendimui reikalinga ir tinkama informacija ir veikė bendrovės interesais⁷⁰. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės įtvirtinimas Vokietijoje padrašina vadovus priimti rizikingus verslo sprendimus, tačiau tuo pačiu ir apsaugo nuo neapgalvotų, skubotų bei išlaidų reikalaujančių sprendimų⁷¹. Sprendimas nebus pagrįstas, jei bus priimtas nesant pakankamai informacijos, nepasitarus su specialistais arba peržengus turimos kompetencijos ribas⁷². Akcinių Bendrovių Įstatymo 93 straipsnio preambulėje nustatyta, jog verslo sprendimai yra paremti nuojauta, patirtimi ir intuicija atsižvelgiant į ateities perspektyvas, rinkos jautrumą bei klientų ir konkurentų reakciją. Tinkama informacija, priimant verslo sprendimą, turi būti įvertinta atsižvelgiant į: 1) laiką, kada yra geriausia priimti sprendimą; 2) sprendimo svarbą ir prigimtį; 3) svarbiausius ekonominius standartus⁷³. Valdymo organų nariai turi priimti sprendimus, atsižvelgdami į darbuotojų bei ekspertų nuomonę, tačiau taip pat pažymėtina, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė nereguliuoja situacijų ar būdų, kuomet priimant sprendimus reikėtų kreiptis į ekspertus ir palieka tai spręsti pačiam valdymo organų nariui. Todėl išorinis profesionalo patarimas nebūtinai apsaugo nuo atsakomybės priimant verslo sprendimus ir tokie išoriniai profesionalai bei ekspertai nėra tiksliai apibrėžti, priešingai nei JAV, kur toks ekspertų sąrašas yra įtvirtintas pavyzdiniame korporacijų įstatymo (*Model Business Corporation Act*) 8.30 straipsnyje (f) dalyje⁷⁴. Apibendrinus galima teigti, jog

⁶⁸ C. A. L. Giraldo Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU// Universitas. Bogota (Colombia). 2006, No.111. P. 145.

⁶⁹ *Deutsches Aktiengesetz*// <http://www.aktiengesetz.de>; prisijungimo laikas: 2013-02-10.

⁷⁰ Madisson, K. Duties and liabilities of company directors under German and Estonian law: a comparative analysis. Research paper. Riga graduate school of law, 2012. P. 35.

⁷¹ Cotta, P., Goetz, A., von Rumohr, Karl. Corporate Governance, Board structures and directors' duties in 38 jurisdictions worldwide// <http://www.ens.co.za/newsletter/briefs/Corporate%20Governance.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-01-15.

⁷² Madisson, K. Duties and liabilities of company directors under German and Estonian law: a comparative analysis. Research paper. Riga graduate school of law, 2012. P. 35.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Model Business Corporation Act 8.30 (f)// <http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-01-15.

Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymas formuluoja keturias prielaidas, kuomet konstatuojama valdymo organo nario neliečiamybė, kai jo priimtas sprendimas sukėlė žalą. „Jis yra apsaugomas nuo atsakomybės jei: 1) priėmė verslo sprendimą; 2) veikė sąžiningai; 3) veikė turėdamas pakankamai informacijos; 4) veikė geriausiaisiais bendrovės interesais“⁷⁵.

Italijos teismų praktikoje suformuluotas verslo sprendimų vertinimo metodas, pagal kurį teismai vertina: 1) visas faktines aplinkybes, egzistavusias verslo sprendimo priėmimo momentu; 2) visą informaciją, patvirtinimus ir atsargumo priemones, kurių ėmėsi bendrovės vadovas priimdamas verslo sprendimą. Vertinami jo asmeniniai įgūdžiai bei konsultantų patarimai ir pagalba; 3) priimamų verslo sprendimų galimų pasekmių pagrįstą numatymą⁷⁶.

Švedijos teismų praktikoje ir teisės doktrinoje yra pripažįstama, jog: 1) bendrovės vadovai privalo nustatyti galimas rizikas ir jas sumažinti; 2) jie neturi būti atsakingi už visus verslo sprendimus, kurie sukėlė neigiamų pasekmių, išskyrus atvejus, kai sprendimai priimami pažeidžiant įstatymus ar bendrovės įstatus; 3) bendrovės vadovui visuomet kils atsakomybė už nerūpestingai, neatsargiai ar aplaidžiai priimtus verslo sprendimus⁷⁷.

Apibendrinus tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės sistemų valstybėse įtvirtintą verslo sprendimo vertinimo taisyklę ar į ją panašias taisykles, galima teigti, jog kiekvienoje nagrinėtoje valstybėje jos taikymas bei forma yra skirtingi. Tačiau nepaisant to, kiekvienoje nagrinėtoje valstybėje yra apibrėžtas aiškus valdymo organų narių atsakomybės už verslo sprendimais padarytą žalą reglamentavimas. Šiose valstybėse yra įtvirtinti aiškūs kriterijai, kuriais vadovaudamasis įmonės valdymo organo narys gali būti tikras dėl jo priimamo verslo sprendimo teisėtumo. Taip pat išnagrinėję verslo sprendimo vertinimo taisyklę pasirinktose valstybėse galime išskirti bendrus šiai taisyklei būdingus elementus, kuriuos aptarsime antrame skyriuje.

1.4. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė Lietuvos teisinėje sistemoje

Pasitelkdami prieš tai išnagrinėtus užsienio valstybių pavyzdžius, šiame skyriuje panagrinėsime, kokia yra verslo sprendimo vertinimo taisyklės samprata Lietuvoje. Svarbu pabrėžti, jog Lietuvoje vyrauja mokslininkų požiūrių į verslo sprendimo vertinimo taisyklę dualumas. Verslo sprendimo vertinimo taisyklę savo moksliniuose darbuose trumpai yra aprašę

⁷⁵ J. J. du Plessis et al. *German Corporate Governance in International and European Context*. Berlin, 2007. P. 60 - 61.

⁷⁶ Pereira, A. M., et al. *Director's Liability: A worldwide Review*. Netherlands: International Bar Association, 2006, P. 314.

⁷⁷ *Ibid*, P. 385.

R. Greičius⁷⁸, P. Čerka⁷⁹, G. Jakuntavičiūtė⁸⁰. Tačiau net ir šių kelių autorių darbuose vyrauja skirtingas požiūris dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo Lietuvos teisinėje sistemoje. R. Greičius teigia, jog ši taisyklė senojoje ABĮ redakcijoje⁸¹, P. Čerka taip pat teigia, jog ABĮ randami šios taisyklės požymiai. G. Jakuntavičiūtės teigimu, verslo sprendimo vertinimo taisyklė Lietuvos teisinėje sistemoje negalima visų pirma todėl, jog Lietuva, kaip ir kitos kontinentinės teisės tradicijos šalys, kurios, nors ir įtvirtina atitinkamus rūpestingumo pareigos standartus, netaiko verslo sprendimo vertinimo taisyklės kaip teismo susilaikymo doktrinos.

Pasak R. Greičiaus, Lietuvoje verslo sprendimo vertinimo taisyklė buvo reglamentuota 2000 m. liepos 13 d. Akcinių bendrovių įstatymo 22 straipsnio 8 dalyje, kurioje buvo numatyta, kad bendrovės valdymo organai neturi teisės priimti sprendimų ir atlikti kitų veiksmų, kurie pažeidžia bendrovės įstatus arba yra priešingi įstatuose nurodytiems bendrovės tikslams, akivaizdžiai viršija gamybinę - ūkinę riziką, yra akivaizdžiai nuostolingi (prekių, paslaugų ar darbų pirkimas didesnėmis arba jų pardavimas mažesnėmis negu rinkos kainomis, bendrovės turto švaistymas) ar akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingi⁸². Remdamiesi šiuo įstatymu, galėtume teigti, jog bendrovės valdymo organo nariui atsakomybė nebūtų kilusi, jei jis būtų priėmęs verslo sprendimą: a) remdamasis bendrovės įstatais; b) kuris akivaizdžiai neviršytų normalios gamybinės - ūkinės rizikos; c) kuris nebūtų akivaizdžiai nuostolingas; d) kuris nebūtų akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingas⁸³. Taigi, šiame straipsnyje buvo įtvirtinti tam tikri principai, kriterijai, numatantys, koks turi būti teisėtas verslo sprendimas, bei, kaip jis turi būti priimamas. Taip pat svarbu pažymėti, jog tos pačios redakcijos ABĮ 35 straipsnio 14 dalis įtvirtino valdybos narių atsakomybės ribas: „Valdybos pirmininkas ir nariai privalo solidariai atlyginti bendrovei nuostolius, padarytus dėl valdybos sprendimų, priimtų pažeidžiant bendrovės įstatus, šį ir kitus Lietuvos Respublikos įstatymus. Nuo pareigos atlyginti nuostolius atleidžiami tie asmenys, kurie balsavo prieš tokį sprendimą arba nedalyvavo posėdyje jį priimant ir per 7 dienas po to, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie tokį nutarimą, įteikė posėdžio pirmininkui rašytinį protestą. Valdybos nario atsistatydinimas ar atšaukimas iš pareigų neatleidžia jo nuo

⁷⁸ Greičius, R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2007. P.139 - 147.

⁷⁹ P. Čerka. Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?// International Journal of Baltic Law. 2002, Nr.10(1), P.58 - 75.

⁸⁰ G. Jakuntavičiūtė. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga// Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr.4(4), P. 1549 - 1567.

⁸¹ Iki 2004 m. sausio 1 d.

⁸² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914, redakcija 2000-07-13, 22 str. 8 d.

⁸³ Greičius, R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2007. P. 140.

padarytų dėl jo kaltės nuostolių atlyginimo. Valdybos narys gali būti atleidžiamas nuo atlyginimo nuostolių, kuriuos jis padarė eidamas savo pareigas, jeigu jis rėmėsi bendrovės dokumentais ir kita informacija, kurios tikrumu nebuvo pagrindo abejoti, arba veikė neviršydamas normalios gamybinės ar ūkinės rizikos laipsnio⁸⁴. Taigi, įstatymas įtvirtino šias valdybos nario atleidimo nuo nuostolių sąlygas: 1) asmuo balsavo prieš tokį sprendimą arba aktyviai priešinosi jo priėmimui; 2) arba priimdamas sprendimą rėmėsi bendrovės dokumentais ir kita informacija, kurios tikrumu nebuvo pagrindo abejoti; 3) arba veikė neviršydamas normalios gamybinės ar ūkinės rizikos laipsnio. Taip buvo įtvirtinti principai, taikomi sprendimo priėmimo proceso peržiūrėjimui bei buvo nustatytos valdybos narių atsakomybės ribos.

Taip pat senosios redakcijos ABĮ⁸⁵ buvo įtvirtinti atvejai, kuomet iš administracijos vadovo galima reikalauti atlyginti žalą: „Jei administracijos vadovas ar jo pavaduotojas sudarė sandorį viršydamas savo kompetenciją, normalią ūkinę riziką ar atliko kitus neteisėtus veiksmus ir tuo bendrovei padarė žalos (įskaitant ir negautą pelną) arba dėl to šie asmenys gauna tiesioginės ar netiesioginės naudos bendrovės ar jos akcininkų sąskaita, bendrovė ir bendrovės akcininkas ar akcininkai turi teisę teismine tvarka reikalauti atlyginti dėl tokio sandorio arba tokių veiksmų patirtą žalą (įskaitant ir negautą pelną)⁸⁶. Taip buvo įtvirtinti neteisėtų administracijos vadovo ar jo pavaduotojo veiksmų kriterijai bei nubrėžtos civilinės atsakomybės ribos. Svarbu pažymėti, jog toks principų, kriterijų, aiškinančių bendrovės valdymo organų narių priimamų sprendimų ir veiksmų teisėtumą, įtvirtinimas įstatymiškai galiojo tik iki naujosios ABĮ redakcijos⁸⁷, o tolesnis šių kriterijų taikymas buvo paliktas teismų kompetencijai. Šiuo metu galiojančiame ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje yra įtvirtintos tik labai bendro pobūdžio bendrovės valdymo organų narių pareigos „veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais“⁸⁸. Toliau panagrinėsime, kaip šios pareigos suprantamos.

1) Veikimas bendrovės interesais. Bendrovės valdymo organus ir bendrovę sieja fiduciariniai santykiai, todėl valdymo organų nariai išimtinai turi veikti bendrovės interesais ir vengti savo privačių bei bendrovės interesų konflikto. Kitaip tariant, atsiranda lojalumo bendrovei pareiga. Ši pareiga ABĮ 19 str. 8 d. įtvirtinta žodžiais „veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai“. Plačiau lojalumo pareiga bus nagrinėjama antrame šio darbo skyriuje, tiriant atskirus verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementus.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, redakcija 2000-07-13, 35 str. 14 d.

⁸⁵ Iki 2004 m. sausio 1 d. redakcijos.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, redakcija 2000-07-13, 38 str. 12 d.

⁸⁷ Iki 2004 m. sausio 1 d. redakcijos.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, aktuali redakcija 2012-09-01, 19 straipsnio 8 d.

2) Įstatymų, kitų teisės aktų bei bendrovės įstatų laikymasis. Priimdamas sprendimus bendrovės valdymo organo narys privalo daryti viską, kas nuo jo priklauso, jog bendrovė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus. ABĮ 37 straipsnio 7 dalyje teigiama, jog „Bendrovės vadovas savo veikloje vadovaujasi įstatymais, kitais teisės aktais, bendrovės įstatais, visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimais, stebėtojų tarybos bei valdybos sprendimais ir pareiginiiais nuostatais“⁸⁹. Bendrovės įstatai, šalia įstatymų bei kitų teisės aktų, taip pat yra svarbus teisės šaltinis, nustatantis valdymo organų narių teises ir pareigas. Dažniausiai juose nustatomi valdymo organų narių teisių apribojimai, kurių valdymo organai privalo laikytis priimdami tam tikrą sprendimą. Valdybos narių pareiga laikytis įstatymų, kitų teisės aktų bei bendrovės įstatų atskirai ABĮ nėra įtvirtinama, tačiau suprantama iš LR ABĮ 19 str. 8 d. Tad, jeigu ši pareiga pažeidžiama bet kurio bendrovės valdymo organų nario ir dėl to bendrovė patiria nuostolių, bendrovės valdymo organų narys privalo tą žalą atlyginti.

Bendrovės valdymo organų narių pareigos įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso (toliau – CK) 2.87 straipsnyje⁹⁰. Įstatymų nuostatose įtvirtintos bendrovės valdymo organų narių pareigos veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai (ABĮ 19 straipsnio 8 dalis), juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu veikti sąžiningai ir protingai (CK 2.87 straipsnio 1 dalis), teikia pagrindą konstatuoti, kad bendrovės vadovo veiksmai sudarant ir vykdant sandorius turi užtikrinti, kad bendrovei nebūtų padaryta žalos (nuostolių)⁹¹. Atsižvelgdami į tokį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimą, galime teigti, jog tokie bendrovės valdymo organų narių veiksmai sudarant ir vykdant sandorius yra vertinamojo pobūdžio kiekvienu konkrečiu atveju, o įstatymuose įtvirtintos valdymo organų narių pareigos yra tarsi „rėmai“ sprendžiant valdymo organų nario civilinės atsakomybės klausimą. LAT, vertindamas bendrovės valdymo organų nario veiksmus verslo sprendimų priėmimo procese, atsižvelgia į šių veiksmų atitiktį objektyviesiems bei subjektyviesiems protingumo kriterijams⁹². Objektyvus kriterijus reiškia, kad bendrovės valdymo organo narys įpareigojamas elgtis kaip rūpestingas, apdairus, protingas vadovas⁹³. Subjektyvus kriterijus apibūdina valdymo organo nario kvalifikaciją, išsimokslinimą, patirtį ir pan.⁹⁴.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, aktuali redakcija 2012-09-01, 37 straipsnio 7 dalis.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, aktuali redakcija 2012-09-01, 2.87 str. Pagal šį straipsnį valdymo organas privalo: 1) veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų atžvilgiu; 2) būti lojalus juridiniam asmeniui; 3) laikytis konfidencialumo.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Optimalūs finansai“ v. G.P.* (bylos Nr. 3K-7-444/2009).

⁹² Greičius, R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2007. P. 131.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vajalio medienos gaminiai“ v. R. K., N. K.* (bylos Nr. 3K-3-228/2011).

⁹⁴ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, P. 77.

Teismai, priimdami sprendimus dėl valdymo organo nario atsakomybės, vadovaujasi kriterijumi, ar valdymo organas priėmė sprendimą akivaizdžiai viršijantį normalią gamybinę - ūkinę riziką, ar sprendimas yra nuostolingas. Nors šių kriterijų ir nėra dabar galiojančiame ABĮ, tačiau teismų praktikoje jie vis dar naudojami⁹⁵. LAT byloje *S. D. v. AB „Plasta“*⁹⁶ pripažino, jog akivaizdžiai nuostolingais, ekonomiškai nenaudingais veiksmais laikytini bendrovės valdymo organo veiksmai, kuriais švaistomas bendrovės turtas, patiriami nuostoliai, kurie neparemti normalia gamybine - ūkine rizika, kuriais nesiekama ekonominės naudos pačiai bendrovei. Kiekvienu atveju konstatuojant, ar bendrovės valdymo organo nario priimti sprendimai ir atlikti kiti veiksmai yra akivaizdžiai nuostolingi, akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingi, būtina tiksliai ir išsamiai išsiaiškinti bylos aplinkybes. Taigi, iš minėtų bylų galime spręsti, jog jau neegzistuojantys kriterijai ABĮ, vis dar naudojami teismų praktikoje. Todėl manome, jog į ABĮ juos grąžinti būtų tikslinga. Tiesa, nesutiktume su akivaizdumo faktoriumi, kadangi tai reikštų mažesnių reikalavimų valdymo organų nariams nustatymą.

Svarbu pabrėžti, jog Lietuvos teismai, vertindami bendrovės valdymo organų narių veiksmų teisėtumą priimant verslo sprendimus, taiko verslininkų elgesio standartą, t. y. tam tikrus teismų praktikos suformuotus verslininkų elgesio kriterijus. LAT išaiškino, jog komercinės veiklos specifika reikalauja, jog komercinės veiklos subjektai savo valią dėl sutarties sudarymo išreikštų operatyviai ir nedviprasmiškai. Sąžiningo verslo kriterijai reikalauja, kad ūkinės veiklos subjektas savo veiksmais neklaidintų verslo partnerių⁹⁷. Priimdamas verslo sprendimą, įmonės valdymo organo narys turi vadovautis didesniu nei vidutinis atidumo bei rūpestingumo standartas⁹⁸.

Apibendrinus galima teigti, jog šiuo metu Lietuvoje nėra vieningos mokslininkų nuomonės dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo. Be to, nors Lietuvos teismai ir taiko tam tikrus fiduciarinių pareigų kriterijus, verslininkų elgesio standartą, tačiau šiuo metu ABĮ neįtvirtina jokių kriterijų, kuriais bendrovės valdymo organų nariai galėtų remtis priimdami verslo sprendimą ir būti apsaugoti nuo civilinės atsakomybės. Visas valdymo organų narių veiksmų teisėtumo aiškinimas šiuo metu yra paliktas teismų diskrecijos teisei.

⁹⁵ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Vilniaus pirmoji autotransporto įmonė“ v. UAB „Šklėriai“, UAB „SEB lizingas“* (bylos Nr. 3K-3-462/2012).

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *S.D. v. AB „Plasta“* (bylos Nr. 3K-3-109/2004).

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ekmecha“ v. UAB „Juvasta“* (bylos Nr. 3K-3-226/2008).

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *VŠĮ „Aušveita“ v. Vilniaus apskrities viršinininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-18/2011).

2. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS ELEMENTAI

Minėta, jog tam, kad paneigtų procesinės bei materialinės teisės įtvirtintą verslo sprendimo vertinimo taisyklę, ieškovas turi įrodyti, jog bent viena iš šios taisyklės sąlygų neegzistuoja. Tam, kad verslo sprendimo vertinimo taisyklė būtų taikoma, būtinas tam tikrų teisinių kriterijų, kitaip tariant šios taisyklės elementų, egzistavimas. Todėl ieškovas, reikalaujamas žalos atlyginimo iš valdymo organo nario, turi įrodyti, jog trūksta bent vieno verslo sprendimo vertinimo taisyklės elemento.

Apžvelgus verslo sprendimo vertinimo taisyklės sampratą bei taikymą anksčiau nagrinėtose valstybėse, matome, jog šią taisyklę sudaro tam tikri elementai, tik kuriems esant, ji gali būti taikoma. Šie elementai būdingi visoms nagrinėtoms verslo sprendimo vertinimo taisyklę taikančioms valstybėms. Taigi, apibendrinus teorinius verslo sprendimo vertinimo taisyklės aspektus, valstybių patirtį bei teismų praktiką, galime išskirti šiuos verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementus:

1. Verslo sprendimas.
2. Rūpestingumo pareiga.
3. Sąžiningumo pareiga.
4. Lojalumo pareiga.

Šiame skyriuje aptarsime kiekvieną šį elementą atskirai, taip pat analizuosime, kaip kiekvienas iš šių elementų suprantamas bei taikomas Lietuvos teisinėje sistemoje.

Teisinėje literatūroje rūpestingumo, sąžiningumo, lojalumo pareigos apibrėžiamos kaip fiduciarinės, t. y. pasitikėjimu paremtos. Vis dėlto pažymima, jog Lietuvos teisės aktuose apskritai nevertinama fiduciarinių pareigų sąvoka, nors panagrinėjus jų nuostatas, reglamentuojančias bendrovės valdymo organų narių pareigas, galima būtų teigti, kad „tam tikras įpareigojantis elgesys traktuotinas kaip fiduciarinių pareigų kategorija“⁹⁹. Taip pat LAT¹⁰⁰ yra pabrėžęs, kad bendrovę ir jos organus sieja fiduciariniai, t. y. grindžiami tarpusavio pasitikėjimu, santykiai, tad visi bendrovės valdymo organai privalo veikti vadovaudamiesi išimtinai bendrovės interesais. Teismų praktikoje ypač didelis dėmesys skiriamas bendrovės vadovo pareigų aiškinimui. LAT byloje *UAB „Optimalūs finansai“ v. G. P.* konstatavo, jog vadovo, kaip bendrovės valdymo organo, teisinį statusą reglamentuoja civilinės teisės normos, taikomos akcinių bendrovių organų veiklai reguliuoti (ABĮ 19 straipsnio 1, 4, 6, 8 dalys, 37 straipsnis, CK

⁹⁹ Greičius, R. Įmonių vadovų fiduciarinės pareigos: daktaro dis.soc. mokslai: teisė (01S).- V., 2005. P. 60.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. AB „Sangreta“*, (bylos Nr. 3K-3-383/2000); Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *L.B. v. ADB „Snoro garantas“, AB bankas „Snoras“* (bylos Nr. 3K-3-880/2002).

2.81 straipsnio 1 dalis, 2.82 straipsnio 1, 2, 3 dalys, 2.87 straipsnis ir kt.)¹⁰¹. Teismas taip pat pabrėžė, jog vadovas yra specialus subjektas, kuriam taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai nei eiliniam bendrovės darbuotojui. Įmonę ir vadovą sieja pasitikėjimo (fiduciariniai) santykiai. Įmonės vadovas privalo *ex officio* veikti išimtinai įmonės interesais. Vadovui keliami lojalumo pareiga. Įmonės vadovas: atstovauja bendrovei; atsako už įmonės kasdienės veiklos organizavimą; jis turi veikti rūpestingai, sąžiningai, atidžiai, kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus¹⁰². Kitoje byloje LAT pažymėjo, jog fiduciarinės pareigos yra taikomos ir bendrovės filialo vadovui: „atsakovą I. D. ir ieškovo bendrovę siejo pasitikėjimo (fiduciariniai) santykiai; tai reiškia, kad filialo vadovas privalėjo veikti rūpestingai, atidžiai, kvalifikuotai ir tik bendrovės interesais“¹⁰³. LAT konstatuota, kad filialo valdymo organo – filialo vadovo – teisinis statusas yra toks pats, kaip ir juridinio asmens valdymo organo¹⁰⁴.

Apibendrinus minėtus teismų praktikos pavyzdžius, galime teigti, jog Lietuvoje pripažįstama, kad valdymo organų narius ir įmonę sieja pasitikėjimo (fiduciariniai) santykiai. Toliau nagrinėjant verslo sprendimo vertinimo taisyklės galimybių Lietuvoje klausimą, labai svarbu ištirti visus verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementus bei išsiaiškinti, kaip jie yra įtvirtinti Lietuvos teisinėje sistemoje.

2.1. Verslo sprendimas

Viena iš svarbiausių verslo sprendimo vertinimo taisyklės funkcijų bendrosios teisės sistemos valstybėse yra apsaugoti įmonės valdymo organų nario priimamus verslo sprendimus (jų turinį) nuo teismo peržiūrėjimo. Sprendimų priėmimas yra pati svarbiausia kiekvieno vadovo ar vadovaujančio įmonės pareigūno funkcija. Tačiau nėra visiškai aišku, kas yra verslo sprendimas. Ši sąvoka, nors ir vartojama Lietuvos teisės mokslininkų, tačiau nėra apibrėžta jokiam teisės akte. Taip pat nepasakyta, kas yra geras verslo sprendimas, t. y. koks jis turi būti, jog būtų saugomas verslo sprendimo vertinimo taisyklės.

Tam, kad būtų lengviau suprasti, kas yra verslo sprendimas, panagrinėsime kaip apskritai suprantama sąvoka „*sprendimas*“. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne žodis

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „*Optimalūs finansai*“ v. G. P. (bylos Nr. 3K-7-444/2009).

¹⁰² Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje L. B. v. AB bankas „*Snoras*“ (bylos Nr. 3K-3-880/2002).

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje AB „*Mažeikių nafta*“ v. I. D. (I. D.), J. G., B. J., L. J., O. S. (bylos Nr. 3K-3-446/2009).

¹⁰⁴ Plačiau žiūrėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 25 d. nutartį civilinėje byloje V. P. v. AB „*Stumbras*“ (bylos Nr. 3K-3-563/2004); 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartį civilinėje byloje R. D. v. AB „*Lietuvos dujos*“ (bylos Nr. 3K-3-332/2007).

„sprendimas“ aiškinamas kaip *valios akto baigmė*¹⁰⁵. Taigi, tam, kad būtų pasiektas tam tikras sprendimas, reikalinga valia. Sprendimas, išreiškiant valią, yra pasirinkimas tarp dviejų ar daugiau alternatyvų. Tokią sprendimo sampratą patvirtina ir teisės terminų žodyne pateikiamas *sprendimo* sąvokos apibrėžimas: „pasiryžimas veikti atitinkamu būdu, apsvarsčius visas aplinkybes bei įstatymų reikalavimus“¹⁰⁶. Jeigu egzistuoja tik viena alternatyva, priimti sprendimo nereikia. Daugelyje žodynų „*sprendimo*“ sąvoka neatskiriama nuo nežinomybės elemento, t. y. sprendimas priimamas neturint visos informacijos apie aplinką. Taip pat sprendimas neatsiejamas nuo tokių žodžių kaip sutikimas, susitarimas, pasirinkimas, kompromisas, paskelbimas, pasiryžimas, rezultatas, prioritetas, verdiktas ir pan. Įdomus požiūris yra sprendimą vadinti „negražinamu“ (angl. *irrevocable*) išteklių paskirstymu¹⁰⁷. „Tas, kas gali priimti gerą verslo sprendimą, gali užkirsti kelią bet kokioms problemoms, net kai jos vis tiek atsiranda. Geras sprendimas turi numatyti strateginius konkurento žingsnius bei nereikalauti per didelių išlaidų“¹⁰⁸. Kaip teigia JAV mokslininkai¹⁰⁹, geras sprendimas (nebūtinai versle) susideda iš pakantumo ir santūrumo, bet geras *verslo* sprendimas visada priverčia imtis tam tikrų veiksmų. Versle – sprendimas visada yra veiksmas¹¹⁰. Taigi verslo sprendimas visada turi būti susijęs su veiksmu.

Tam, kad asmeninei valdymo organo nario atsakomybei apsaugoti būtų taikoma verslo sprendimo vertinimo taisyklė, pirmiausia yra būtinas verslo sprendimas. Toks sprendimas turi būti priimtas paties valdymo organo nario, ir, kaip pažymėjo JAV Delavero valstijos teismai, tokio sprendimo priėmimas negali būti deleguotas kitiems įmonės pareigūnams, konsultantams ar ekspertams. Tai reiškia, jog valdymo organų nariai patys turi priimti verslo sprendimus, išreiškiant savo valią ir taip įgyvendinti savo pareigas. Panašų požiūrį dėl sprendimo sudaryti bendrovės sandorį yra išsakęs LAT byloje *AB „Barklita“ v. G. B., J. G.* teigdamas, jog „akcininkų sprendimas sudaryti bendrovei nuostolingą sandorį (byloje nagrinėjamu atveju išsinuomoti patalpas už aiškiai padidintą nuomos kainą) nešalina bendrovės vadovo atsakomybės už tokio sandorio sudarymą, nes bendrovės vadovas yra specialus subjektas, kuriam įstatyme nustatyta išskirtinė teisė atstovauti bendrovei, veikti jos vardu, ir jam taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai, negu juridinio asmens dalyviui ar eiliniam juridinio asmens darbuotojui; juridinį asmenį (bendrovę) ir jo vadovą, minėta, sieja pasitikėjimo (fiduciariniai) santykiai ir jis

¹⁰⁵ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas internete// <http://dz.lki.lt/get/53113/>; prisijungimo laikas: 2013-02-15.

¹⁰⁶ Garner, B. A. *Black's Law Dictionary*. Eighth Edition. Sent Paul Minn: Thomson Business West, 2004, p. 436.

¹⁰⁷ <http://www.verslas.in/sprendimu-priemimo-procesas/>; prisijungimo laikas: 2013-01-30.

¹⁰⁸ T. A. Stewart. *Good business Judgement*// Harward business review magazine, June 2007; <http://hbr.org/2007/06/good-business-judgment/ar/1/>; prisijungimo laikas: 2013-01-30.

¹⁰⁹ Thomas A. Stewart, Roger Martin.

¹¹⁰ T. A. Stewart. *Good business Judgement*// Harward business review magazine, June 2007; <http://hbr.org/2007/06/good-business-judgment/ar/1/>; prisijungimo laikas: 2013-01-30.

privalo veikti išimtinai juridinio asmens interesais¹¹¹. Taip pat LAT yra išaiškinęs, kad „atmestinas bendrovės vadovo argumentas, jog jis neatsakingas už bendrovei padarytą žalą, nes bendrovės vadovu tapo po to, kai buvęs bendrovės vadovas jau buvo sudaręs bendrovei nuostolingą sandorį. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad naujam bendrovės vadovui taip pat taikomi aptarti bendrovės vadovo veiklos standartai. Jis, tapęs bendrovės vadovu, privalėjo nedelsiant nutraukti bendrovei nuostolingą sandorį. Kadangi to nepadarė, jo veiksmai, tęsiant sandorio vykdymą, kvalifikuotini kaip neteisėti, padarę bendrovei žalą“¹¹². Kaip matome, minėtuose pavyzdžiuose bendrovės vadovo sprendimas buvo nesiimti veiksmų, t. y. jis neprieštaravo akcininkų sprendimui sudaryti bendrovei nuostolingą sandorį net ir žinodamas apie jo nuostolingumą. Todėl sprendimas nesiimti tam tikrų veiksmų, taip pat yra verslo sprendimas¹¹³. Taigi, verslo sprendimo vertinimo taisyklė gali būti taikoma tiek sprendimui veikti, tiek sprendimui nesiimti jokių veiksmų. Kartais nesiėmimas jokių veiksmų versle gali atnešti dar daugiau žalos, nei aktyvūs veiksmai, tačiau tokiose situacijose, kur nėra verslo sprendimo, verslo sprendimo vertinimo taisyklė negali būti taikoma. Taip pat abu veiksmai, tiek veikimas, tiek nesiėmimas jokių veiksmų, turi turėti vienodas teises pasekmes¹¹⁴.

Daugumoje valstybių verslo sprendimo sąvoka nėra įtvirtinta įstatymiškai, tačiau Australijos Bendrovių įstatymas, kartu su verslo sprendimo vertinimo taisykle, įtvirtina ir patį verslo sprendimo apibrėžimą: „Verslo sprendimas reiškia bet kokią sprendimą imtis ar nesiimti veiksmų, susijusių su įmonės verslo operacijomis“¹¹⁵. Toks verslo sprendimo sąvokos įtvirtinimas labai platus, tačiau, mūsų nuomone, tai puikiai atspindi galimų verslo sprendimų įvairovę bei tuo pačiu suteikia didesnes galimybes įmonės valdymo organų nariams būti apsaugotiems verslo sprendimo vertinimo taisyklės. Australijos Vertybinių popierių ir investicijų komisija (angl. *Australian Securities and Investment Commission*) pažymi, jog negalima teigti, kad įmonės vadovas, kuris tik „uždėjo antspaudą sprendime“, priėmė sprendimą geriausiai įmonės interesais¹¹⁶. Taip pat komisija pažymėjo, jog toks priimamas verslo sprendimas turi būti susijęs su įmonės verslo operacijomis. Profesorė A. Greenhow¹¹⁷ išskiria tokius verslo sprendimų pavyzdžius: sprendimai, priimami nustatant ir priimat kompanijos tikslus, planuojant

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 30d. nutartis civilinėje byloje bankrutuojanti AB „Barklita“ v. G. B., J. G. (bylos Nr. 3K-3-528/2009).

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 30d. nutartis civilinėje byloje bankrutuojanti AB „Barklita“ v. G. B., J. G. (bylos Nr. 3K-3-528/2009).

¹¹³ D. M. Branson. The rule that isn't a rule - the business judgment rule // *Valparaiso University Law Review*, Summer 2002, 36(3), P.631.

¹¹⁴ M. Vasiljevič. Civil law and business judgement rule // *Annals FLB – Belgrade Law Review*, Year LX, 2012, No.3. P.18.

¹¹⁵ Australian Corporation Act section 180//

http://www.comlaw.gov.au/Details/C2013C00003/Html/Volume_1#_Toc344125085; prisijungimo laikas: 2013-02-23.

¹¹⁶ Greenhow, A. The statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind Into Directors' sales. *Bond Law Review*. 1999, 11(1). P. 39.

¹¹⁷ Ibid.

biudžetą, įsigyjant ar parduodant nekilnojamąjį turtą, didinant ar mažinant bendrovės kapitalą ir pan. Įmonės valdymo organai priima daugybę verslo sprendimų, paveikiančių bendrovę. Tai, jog verslo sprendimai yra apsaugoti verslo sprendimo vertinimo taisyklės buvo įtvirtinta *Solash v. Telex Corp*¹¹⁸ byloje, kurioje konstatuota, jog teismai nesiekia peržiūrėti verslo sprendimų, kuriuos priėmė įmonės valdymo organai, jeigu tie sprendimai buvo priimti sąžiningai.

Išnagrinėjus verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymą pasirinktose valstybėse bei verslo sprendimo sampratą, galime teigti, jog geras verslo sprendimas bus priimtas tada, kuomet jis bus priimtas geriausiaisiais įmonės interesais, t. y. įmonės valdymo organams laikantis jiems nustatytų pareigų. Kadangi verslo sprendimo vertinimo taisyklė pirmiausiai yra siejama su pareiga veikti rūpestingai¹¹⁹, gerą verslo sprendimą įmonės valdymo organai gali priimti visų pirma tik laikantis rūpestingumo pareigos.

Lietuvoje rizikingo verslo sprendimo sąvoką savo moksliniame darbe suformulavo G. Jakuntavičiūtė¹²⁰. Autorė teigia, jog „rizikingus sprendimus galima būtų apibrėžti kaip asmens veiklos vykdymo proceso rezultata, pasireiškiantį konkrečiu veikimu arba susilaikymu nuo aktyvių veiksmų, egzistuojant neapibrėžtumui dėl pasirinkto veikimo modelio pasekmių“. „Rizikingi verslo sprendimai apibrėžiami analogiškai, papildomai akcentuojant jų priėmimą ūkinės-komercinės veiklos vykdymo procese“¹²¹.

Išanalizavus pateiktas verslo sprendimo sąvokas, galime išskirti šiuos pagrindinius verslo sprendimo kriterijus, kuriems esant verslo sprendimui gali būti taikoma verslo sprendimo vertinimo taisyklė: 1) sprendimai turi būti priimti įmonės valdymo organo; 2) jais turi būti išreiškiamas konkretus veikimas arba susilaikymas nuo veiksmų; 3) toks sprendimas turi būti susijęs su įmonės verslo operacijomis, ūkine - komercine veikla.

2.2. Rūpestingumo, lojalumo, sąžiningumo pareigos

Bene svarbiausias verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementas - rūpestingumo pareiga (angl. *duty of care*)¹²² - Lietuvoje siejama su protingumo pareiga, įtvirtinta CK 2.87

¹¹⁸ *Solash v. Telex Corp* byla op.cit.: Greenhow, A. The statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind Into Directors' sails. *Bond Law Review*. 1999, 11(1). P. 39.

¹¹⁹ S. M. Bainbridge. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine // *Vanderbilt Law Review*. 2004 January, 57(11). P. 6. Tai daugiausiai būdinga bendrosios teisės sistemos valstybėms.

¹²⁰ Jakuntavičiūtė, G. *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S).- Vilnius, 2012. P. 96.

¹²¹ G. Jakuntavičiūtė. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga// *Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr.4(4), P. 1554.

¹²² Lietuvių kalboje šiai pareigai įvardinti nėra vieningai vartojamos sąvokos - ji apibūdinama keliais terminais: apdairumu, atsargumu, atidumu ir rūpestingumu. Šiame darbe vartojamas pastarasis terminas, nes anglų kalboje vartojamas terminas „*duty of care*“, kuris į lietuvių kalbą pažodžiui verčiamas kaip rūpestingumo pareiga.

straipsnyje¹²³, tačiau yra už ją platesnė. Rūpestingumo pareiga įpareigoja įmonės valdymo organų narius elgtis taip, kaip tokioje pat situacijoje elgtųsi eilinis protingas žmogus, bei apibūdina, kaip įmonės valdymo organų nariai turi priimti verslo sprendimus¹²⁴. Kai kurie teisės mokslininkai¹²⁵ teigia, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė taikoma tik rūpestingumo pareigos atžvilgiu. Kitaip tariant, šios taisyklės kriterijai tik patvirtina rūpestingą įmonės valdymo organo nario elgesį¹²⁶. JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis Teismas rūpestingumo pareigą apibrėžia kaip „tokį rūpestingumo mastą, kuriuo eilinis rūpestingas ir atsargus asmuo vadovautųsi panašiomis aplinkybėmis“¹²⁷. Profesorius A. Calder¹²⁸ rūpestingumo pareigą apibūdina kaip reikalavimą įmonės valdymo organo nariui *pabandyti* priimti gerus sprendimus, t. y. ji neįpareigoja būti ekspertais. Dar kitaip rūpestingumo pareiga gali būti apibrėžiama kaip „įmonės ir jos akcininkų teisė reikalauti iš įmonės valdymo organo nario veikti įmonės interesais, kvalifikuotai, protingai, rūpestingai, apdairiai“¹²⁹.

Šiuolaikinis požiūris į rūpestingumo pareigą pasižymi dar ir tuo, kad ji vertinama ne tik objektyviuoju kriterijumi (asmens veiksmai konkrečioje situacijoje turi būti vertinami, pagal apdairaus, rūpestingo žmogaus standartą (*bonus pater familias*)), bet ir subjektyviuoju, kuris reiškia, kad sprendžiant bendrovės vadovo atsakomybės klausimą, reikia analizuoti, ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į daugelį subjektyvių aplinkybių, kurios priklauso nuo konkretaus asmens. Rūpestingumo pareigos objektyvūs kriterijus Lietuvoje yra įtvirtintas CK¹³⁰, o subjektyvūs kriterijus yra aiškinamas Lietuvos Respublikos teismų. LAT¹³¹ yra konstatavęs, jog sprendžiant klausimą, ar vadovo veiksmai atitiko atidumo ir rūpestingumo reikalavimus, reikia atsižvelgti į tai, ar esant tokiai pat situacijai rūpestingas, apdairus ir protingas vadovas būtų pasielgęs analogiškai; būtina atsižvelgti ir į individualias vadovo, kurio veiksmai vertinami, savybes, pavyzdžiui, amžių, kvalifikaciją, profesiją, specialybę, sveikatą ir kitas reikšmingas aplinkybes, pavyzdžiui, bendrovės veiklos pobūdį ir pan.

¹²³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, aktuali redakcija 2012-09-01, 2.87 str.

¹²⁴ C. W. Furlow. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware // Utah Law Review, 2009, No. 3, P. 1069.

¹²⁵ A. Greenhow, C. W. Furlow ir kt.

¹²⁶ Greenhow, A. The statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind Into Directors' sales. Bond Law Review. 1999, 11(1). P. 38.

¹²⁷ Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 13.

¹²⁸ Calder, A. Corporate governance: a practical guide to the legal frameworks and international codes of practice. London; Philadelphia: Kogan Page, 2008. P. 3.

¹²⁹ Abramavičius, A., Mikėlėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Antras leidimas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 291.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, aktuali redakcija 2012-09-01, 2.87, 6.246, 6.248 straipsniai.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c.b. L. B. v. ADB „Snoro garantas“, AB bankas „Snoras“ (byloje Nr. 3K-3-880/2002).

Rūpestingumo pareigos nesilaikymas sąlygoja neatsargumą¹³². Kontinentinės teisės sistemos valstybėse verslo sprendimo vertinimo taisyklė netaikoma, jeigu yra įrodomas įmonės valdymo organo nario neatsargumas, nesvarbu – didelis¹³³ ar paprastas neatsargumas. Tuomet tiesiog savaime konstatuojamas rūpestingumo pareigos nebuvimas¹³⁴. Tuo tarpu bendrosios teisės sistemos šalyse vyrauja požiūris, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė taikoma esant paprastam neatsargumui, tačiau netaikoma esant dideliame neatsargumui, kuomet pažeidžiami minimalūs rūpestingumo pareigos reikalavimai¹³⁵. LAT yra pabrėžęs, jog įmonės valdymas yra profesinė veikla, kuri reikalauja tam tikros kvalifikacijos ir žinių, todėl įmonės valdymo organams turėtų būti taikomi aukštesnio elgesio standartai¹³⁶. Taigi, Lietuvoje formuluojamas griežtas rūpestingumo pareigos standartas, todėl, pažeidus rūpestingumo pareigą, net ir esant paprastam neatsargumui, verslo sprendimo vertinimo taisyklė nebūtų taikoma.

Priimdami verslo sprendimą įmonės valdymo organų nariai turi remtis visa galima informacija, kuri būtina priimti pagrįstą verslo sprendimą. Rėmimasis pagrįsta informacija yra rūpestingumo pareigos elementas ir jo nesilaikymas sąlygoja didelį neatsargumą, kai verslo sprendimo vertinimo taisyklė negali būti taikoma. Tokį išaiškinimą priėmė JAV Delavero valstijos teismas *Smith v. Van Gorkam* byloje¹³⁷. Pareiga priimti verslo sprendimą, remiantis pagrįsta informacija, negali būti suprantama kaip apsunkinanti. Įmonės valdymo organų nariai turi būti susipažinę su informacija, kuri yra būtina atsižvelgiant į verslo sprendimo priėmimo laiką bei akivaizdžiai su juo susijusi. Tokia informacija gali būti randama įmonės įrašuose, archyvuose, valdybos, ekspertų bei darbuotojų ataskaitose. Žinoma, taip pat pažymima, jog rėmimasis tokia informacija negali būti „aklas“, tačiau turi būti pagrįstas bei apgalvotas. Analogiška pagrįstos informacijos samprata formuluojama ir Lietuvoje. Objektivi yra tokia informacija, kurią sudaro konkretūs faktai, tų faktų pagrindu daromi vertinimai.

Kitas verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementas yra lojalumo pareiga, kurią JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis Teismas apibrėžia taip: „Įmonės valdymo organams

¹³² Bendrosios teisės sistemos valstybėse rūpestingumo pareiga neretai laikoma neatsargaus elgesio, kaip atskiro deliktinės atsakomybės pagrindo, aspektu.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 2 d. nutartyje civilinėje byloje *M. D. v. "B-ijos garantas"* (bylos Nr. 3K-3-1445/2002) civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija pažymėjo, jog aiškinant didelio neatsargumo sąvoką reikėtų remtis užsienio bei Lietuvos teismų praktika bei teisės doktrina. Tarptautinėje praktikoje pripažįstama, jog dideliu neatsargumu (angl. *gross negligence*) laikomas asmens elgesys, pasireiškiantis veiksmais, kurių asmuo, laikydamasis bent minimalių atsargumo ir dėmesingumo reikalavimų, nebūtų padaręs. CK komentare nurodyta, kad didelis neatsargumas – tai paprasčiausių atidumo, rūpestingumo taisyklių nepaisymas, o paprastas neatsargumas – griežtesnių rūpestingumo, atidumo taisyklių pažeidimas.

¹³⁴ V. Breskovski. Duty of care in Eastern Europe// *The International Lawyer*, 1995. P. 80 - 90.

¹³⁵ R. S. Sergeant. The corporate director's duty of care in Maryland: Section 2-405.1 and the business judgment rule//*Howard Law Journal*, 2000-2001, No.2. P. 192 - 193, P. 243 - 244; M. D. Branson. The rule that isn't a rule - the business judgment rule // *Valparaiso University Law Review*, Summer 2002, 36(3), P. 639 - 640.

¹³⁶ Kaminskaitė, B. Bendrovių valdymo organų civilinės atsakomybės ypatumai. Magistro darbas: teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 27.

¹³⁷ Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // *Selected works*, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 14.

draudžiama naudotis patikėjimo ir pasitikėjimo padėtimi asmeniniams interesams patenkinti. Įmonės valdymo organo narys turi skrupulingai atlikti savo pareigas ne tik saugodamas įmonės interesus, bet ir susilaikydamas nuo visko, kas galėtų pakenkti įmonei, atimti iš jos pelną ar pranašumą, kuriuos gali sukelti jo įgūdžiai bei gebėjimai. Reikalaujama, kad nebūtų jokio interesų konflikto¹³⁸. Norėdamas įrodyti lojalumo pareigos pažeidimą, ieškovas privalo pateikti įrodymų, jog valdymo organo narys veikė turėdamas vien tik savo interesą, bet ne įmonės.

Lietuvoje lojalumo pareiga įtvirtinta CK 2.87¹³⁹ straipsnyje, tačiau šios pareigos turinys paliekamas atskleisti teismų praktikai. Pasak LAT, juridinio asmens valdymo organų nariai turi veikti pagal steigimo dokumentus, kitus juridinio asmens organų sprendimus, taip pat rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti jo tikslus¹⁴⁰. Lojalumo pareiga draudžia bendrovės vadovui pasinaudoti savo vadovaujama bendrove asmeniniams siekiams įgyvendinti¹⁴¹. Lojalumo pareigą įmonei sudaro keletas pareigų: 1) konfidencialumo laikymasis; 2) pareiga veikti geriausiaisiais įmonės interesais; 3) interesų konflikto vengimas; 4) įmonės ir įmonės valdymo organo nario turto atskyrimas. Patys svarbiausi lojalumo pareigos kriterijai taikant verslo sprendimo vertinimo taisyklę yra pareiga veikti geriausiaisiais įmonės interesais bei interesų konflikto vengimas. Jie tiesiogiai yra įtvirtinti daugumoje valstybių, taikančių verslo sprendimo vertinimo taisyklę, teisinių sistemų¹⁴². Bendrovės valdymo organo nario lojalumo pareiga įtvirtinta ABĮ 19 str. 8 d.: „Bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais“¹⁴³. Valdymo organų nario konfidencialumo pareiga, kaip vienas iš lojalumo pareigos kriterijų, įtvirtinta ABĮ 34 str. 11 d., 37 str. 11 d.¹⁴⁴.

Dar vienas verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementas yra sąžiningumo pareiga. Teisinėje literatūroje sutinkama nuomonių, jog pareiga veikti sąžiningai nėra savarankiškas šios taisyklės elementas, tačiau jungiantis kitus du elementus – rūpestingumo bei lojalumo pareigas¹⁴⁵. Su šia nuomone iš dalies sutiktume, kadangi būdamas nesąžiningas, įmonės valdymo organo narys negali būti lojalus ar veikti geriausiaisiais įmonės interesais ir atvirksčiai – būdamas

¹³⁸ Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 11.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, aktuali redakcija 2012-09-01, 2.87 str. 2, 3, 4 d.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Khartli“ v UAB „Diagnostikos poliklinika“ (bylos Nr. 3K-3-16/2005).

¹⁴¹ McDonnell, B. H. Fiduciary duties, and the conduct of officers and directors. Legal studies research paper. Sarbanes-Oxley. University of Minesota law school. No.4-13. P. 16.

¹⁴² Pavyzdžiui: ALI principų 4.01(c) straipsnio 1,3 d.; Australijos Bendrovių įstatymo 180 str., Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymo 93 str.1 d.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, aktuali redakcija 2012-09-01, 19 straipsnio 8 dalis.

¹⁴⁴ Ten pat, 34 str. 11 d., 37 str. 11 d.

¹⁴⁵ A. S. Gold. A Decision Theory Approach to the Business Judgment Rule: Reflections on Disney, Good Faith and Judicial Uncertainty// Maryland Law Review, 2006–2007, No. 66. P. 404 - 408.

nelojalus, ar nesilaikydamas rūpestingumo pareigos standartų, jis negali būti sąžiningas. Tačiau tuo pačiu sąžiningumo reikalavimas yra kur kas platesnio pobūdžio ir susijęs ne tik su tomis situacijomis, kuriose yra pažeidžiamos rūpestingumo ir lojalumo pareigos.

Walt Disney byloje JAV Delavero valstijos teismas konstatavo, kad sąžiningumo pareigos pažeidimas yra tada, kai įmonės valdymo organo narys veikia: 1) kitokiais nei įmonės geriausiais interesais; 2) pažeisdamas galiojančius teisės aktus; 3) ignoruodamas savo pareigas¹⁴⁶. Taip pat teismas įtvirtino nesąžiningumo (angl. *bad faith*) kriterijus, teigdamas, jog nustatyti, kas yra nesąžiningi veiksmai yra daug lengviau, nei nustatyti sąžiningus veiksmus įmonės valdymo organų nariams priimant verslo sprendimus¹⁴⁷. Bendrosios teisės sistemos šalyse sąžiningumo pareiga yra daugiausiai diskusijų keliantis verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementas. Pirma, dėl savo buvimo kaip atskiro verslo sprendimo vertinimo elemento; antra, dėl ryšio su kitais šios taisyklės elementais. Rūpestingumo bei lojalumo pareigos nustato įmonės valdymo organų nario veiksmų matą, tačiau sąžiningumo pareiga apibrėžia jų psichologinę būseną. Kitaip tariant, sąžiningumo pareiga – tai nuoširdus, tikras, atviras bei pagrįstas tikėjimas, jog atliekami teisingi veiksmai¹⁴⁸. Todėl pagrįsta būtų teigti, jog sąžiningumo pareiga, kaip verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementas, negali būti vertinamas kaip atskiras, tačiau tik kaip sustiprinantis kitų dviejų taisyklės elementų – lojalumo bei rūpestingumo pareigų tinkamą vykdymą.

Lietuvoje sąžiningumo pareiga įtvirtinta CK 2.87 str. 1d.¹⁴⁹. Tačiau Lietuvos, kaip ir kitų valstybių, įstatymai nepateikia sąžiningumo pareigos turinio. CK komentare¹⁵⁰ išaiškinta, jog sąžiningumas reikalauja atidumo, rūpestingumo, šalių kooperavimosi, viena kitos informavimo, atsižvelgiant į teisėtus ir pagrįstus kitos šalies interesus. Tai vertybinis žmogaus elgesio matas. Lietuvos teisinėje sistemoje sąžiningumas, kaip ir rūpestingumas, taip pat yra nustatomas pagal du kriterijus: objektyvųjį ir subjektyvųjį. Objektyvusis kriterijus vertina tokį valdymo organų nario elgesį, kuris atitinka protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Analizuojama, ar valdymo organo narys turėjo ką nors žinoti, ką nors daryti ar nedaryti. Subjektyvusis kriterijus vertina valdymo organo nario psichinę būklę konkrečioje situacijoje. Svarbu pabrėžti, jog tam, kad būtų įrodytas valdymo organų nario sąžiningumas, turi būti taikomi abu kriterijai.

¹⁴⁶ Disney Affirmed: The Delaware Supreme Court Clarifies The Duty of Directors To Act In Good Faith// <http://www.potteranderson.com/news/news-disney-affirmed-the-delaware-supreme-court-clarifies-the-duty-of-directors-to-act-in-good-faith>; prisijungimo laikas: 2013-02-15; Kaminskaitė B. Bendrovių valdymo organų civilinės atsakomybės ypatumai. Magistro darbas: teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 32.

¹⁴⁷ Daugiau apie *Bad Faith* doktriną skaityti: C. W. Furlow. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware // *Utah Law Review*, 2009, No. 3, P. 1071 - 1083.

¹⁴⁸ *Ibid*, P.1069.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, aktuali redakcija 2012-09-01, 2.87 str. 1 d.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga.- Vilnius: Justitia, 2002. 2001. P. 77.

Apibendrinus galima teigti, jog, priimant verslo sprendimus, rūpestingumo, lojalumo bei sąžiningumo pareigos sudaro pagrindą įmonės valdymo organų narių veiksmų bei priimamų verslo sprendimų teisėtumo vertinimui. Šios pareigos yra būtinos verslo sprendimo vertinimo taisyklės egzistavimui. Valstybėse, taikančiose verslo sprendimo vertinimo taisyklę jos detalizuojamos kaip verslo sprendimo vertinimo taisyklės kriterijai. Pats svarbiausias rūpestingumo pareigos kriterijus taikant verslo sprendimo vertinimo taisyklę yra įmonės valdymo organo nario rėmimasis pagrįsta informacija priimant verslo sprendimą. Lojalumo pareigos patys svarbiausi kriterijai yra pareiga veikti geriausiai įmonės interesais bei interesų konflikto vengimas. Sąžiningumo pareiga dažniausiai vertinama kaip sustiprinanti rūpestingumo bei lojalumo pareigų tinkamą vykdymą. Išanalizavę minėtas pareigas, matome, jog Lietuvos teisinėje sistemoje nei ABĮ, nei CK neformuluoja šių pareigų kriterijų, kurie valstybėse, taikančiose verslo sprendimo vertinimo taisyklę, apibrėžiami įmonių veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose ar teismų sprendimuose. Lietuvoje minėtų pareigų turinys yra paliktas atskleisti teismų diskrecijai. Tačiau vien jau šių pareigų egzistavimas Lietuvos teisinėje sistemoje sudaro galimybes taikyti verslo sprendimo vertinimo taisyklę. Vis dėlto manome, jog aiškus šių pareigų kriterijų įtvirtinimas ABĮ ar teismų praktikoje yra būtinas verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymui.

3. VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS TAIKYMO RIBOS

3.1. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modeliai

Pasak C. A. L. Giraldo¹⁵¹, egzistuoja trys skirtingi verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modeliai: žemas (angl. *low model*), vidutinis (angl. *medium model*) bei aukštas (angl. *high model*). Jie skirstomi pagal tai, kaip – tiesiogiai (angl. *explicitly*), netiesiogiai (angl. *implicitly*) ar įstatymiškai (angl. *statutory*) – konkrečios valstybės teisinėje sistemoje įtvirtinama verslo sprendimo vertinimo taisyklė. Žemo taikymo modeliui priskiriama Jungtinėje Karalystėje taikoma verslo sprendimo vertinimo taisyklė, kadangi ji nėra aiškiai suformuluota nei teisės aktuose, nei teismų sprendimuose, tačiau teismai ją netiesiogiai pripažįsta. Aukštas verslo sprendimo vertinimo taisyklės modelis sutinkamas Australijoje, kur verslo sprendimo vertinimo taisyklė įtvirtinta įstatymiškai, t. y. Bendrovių įstatymo 180 straipsnyje¹⁵². Vidutinio verslo sprendimo vertinimo taisyklės modeliui priskiriamos JAV, kadangi ten verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra pripažinta ne įstatymiškai, o tiesiogiai bei taikoma precedentų teisėje. Pasiiekti vieningą verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modelį yra išties sudėtinga dėl įvairių faktorių, visų pirma - dėl skirtingų teisinių sistemų.

Šiandieniniame teisės pasaulyje verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo tendencijos pastebimos konkuruojant įmonės valdymo organų narių atsakomybės institutui bei ekonominiam efektyvumui¹⁵³. Būtent tarp jų ši taisyklė ieško pusiausvyros, tačiau nesibaigiančios diskusijos tarp teisininkų dėl nevieningos jos sampratos bei taikymo, tik dar labiau apsunkina šios taisyklės egzistavimą.

Apibendrinę tyrinėtą literatūrą, galime teigti, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymas priklauso nuo šių trijų kriterijų:

- 1) rūpestingumo pareigos sampratos;
- 2) valstybės teisinės sistemos ir to, kaip ji apibrėžia įmonės valdymo organų narių atsakomybę už priimamus verslo sprendimus;
- 3) teisinės doktrinos ir teismų formuojamos teisinės praktikos.

Visi šie kriterijai skirtingose valstybėse skiriasi, todėl ir išskiriami skirtingi verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modeliai. Vienintelis kriterijus, kuris būdingas visoms valstybėms, kurios priklauso kuriam nors šios taisyklės taikymo modeliui, yra teismo

¹⁵¹ C. A. L. Giraldo Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU// Universitas. Bogota (Colombia). 2006, No.111. P. 148.

¹⁵² Australian Corporation Act// http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/ca2001172/s180.html; prisijungimo laikas: 2013-02-16.

¹⁵³ C. A. L. Giraldo Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU// Universitas. Bogota (Colombia). 2006, No.111. P. 118.

susilaikymo doktrina, kuri yra taikoma bendrosios teisės sistemos valstybėse. Būtent dėl šio kriterijaus kontinentinės teisės sistemos valstybės negali būti priskirtos nė vienam verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modeliui, kitaip tariant, pasak C. A. L. Giraldo, šios taisyklės kontinentinės teisės sistemos valstybėse apskritai nėra¹⁵⁴. Tokiai nuomonei pritaria ir G. Jakuntavičiūtė. Tačiau mes su šiomis nuomonėmis nesutiktume, kadangi verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra suprantama ne tik kaip teismo susilaikymo doktrina, bet ir kaip atsakomybės standartas. Anksčiau nagrinėtų kontinentinės teisės sistemos valstybių pavyzdžiai (ypač Vokietijoje) parodo, jog ši taisyklė taikoma ir tik kaip atsakomybės standartas. Tačiau vis dėlto teismo susilaikymo doktriną galime laikyti kaip ribojantį kriterijų, t. y. mažinantį tam tikros valstybės galimybes taikyti verslo sprendimo vertinimo taisyklę.

Taip pat galime išskirti ir dar daugiau faktorių, lemiančių verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybes valstybėse:

1) Valstybės esama ekonominė politika. Kuo valstybė daugiau suinteresuota ekonominiu efektyvumu, tuo aukštesnis yra verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modelis¹⁵⁵.

2) Ieškinių prieš įmonės valdymo organų narius didėjimo tendencijos. Įmonių nesėkmės tam tikroje valstybėje gali paspartinti verslo sprendimo vertinimo taisyklės įgyvendinimą. Pavyzdžiui, ekonominės krizės metu padaugėjęs ieškinių prieš įmonės valdymo organų narius skaičius. Tam tikrais atvejais tokios skubios politinės ir ekonominės situacijos gali paspartinti šios taisyklės įgyvendinimą įstatymiškai¹⁵⁶.

3) Rūpestingumo pareigos aiškus apibrėžimas. Ne visos valstybės yra aiškiai apibrėžusios šios pareigos turinį įstatymiškai. Pats ryškiausias pavyzdys, kuomet rūpestingumo pareigos kriterijai įtvirtinami įstatyme, yra Australija¹⁵⁷. Vis dėlto daugumoje valstybių šios pareigos turinio aiškinimas paliekamas teismų kompetencijai, o tikslaus šios pareigos apibrėžimo nebuvimas taip pat riboja verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymą.

4) Verslo sprendimo vertinimo taisyklės aiškios konstrukcijos nebuvimas. Kiekvienoje valstybėje įtvirtinti skirtingi šios taisyklės kriterijai, detalizuojantys jos elementus. Todėl tai taip pat galime laikyti verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybių ribojimu.

Taigi, visi išvardinti faktoriai turi įtakos vertinant valstybės galimybes taikyti verslo sprendimo taisyklę. Jie taip pat padeda nustatyti, kuriam verslo sprendimo vertinimo taisyklės

¹⁵⁴ C. A. L. Giraldo Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU// Universitas. Bogota (Colombia). 2006, No.111. P. 151.

¹⁵⁵ Ibid, P. 154.

¹⁵⁶ Plačiau žiūrėti: C. A. L. Giraldo and M. Diaz. Modern conception of the business judgment rule: a case study on Delaware jurisprudence// Review of international law, Pontificia Universidad Javeriana, 2005.

¹⁵⁷ Australian Corporation Act 2001, section 180//

http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/ca2001172/s180.html; prisijungimo laikas: 2013-02-16.

modeliui priskiriama tam tikra valstybė. Tačiau be šių verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybes ribojančių faktorių, išskiriami dar du: atsakomybės standartas bei teismo susilaikymo doktrina. Dėl šių dviejų verslo sprendimo vertinimo taisyklės koncepcijų kyla nemažai diskusijų tarp teisės mokslininkų, o tai tik dar labiau apsunkina verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymą.

3.2. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės koncepcijos

Egzistuoja dvi verslo sprendimo vertinimo taisyklės koncepcijos. Viena jų teigia, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra atsakomybės standartas (angl. *standard of liability*), kurią teismai naudoja sprenddami klausimą dėl įmonės valdymo organo nario veiksmų teisėtumo priimant verslo sprendimą. Tai yra daugiausiai sutinkama verslo sprendimo vertinimo taisyklės koncepcija būdinga tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės sistemų valstybėms.

Kita verslo sprendimo vertinimo taisyklės koncepcija apibrėžiama kaip teismo susilaikymo doktrina (angl. *judicial abstention doctrine*), pagal kurią teismai neturi teisės peržiūrėti įmonės valdymo organų narių priimamų verslo sprendimų. Ji užkerta kelią teismams peržiūrėti valdymo organų narių priimtų sprendimų turinį, išskyrus atvejus, kai ieškovas gali paneigti verslo sprendimo vertinimo taisyklės prezumpciją. Vienas didžiausių šios doktrinos šalininkų profesorius S. M. Bainbridge¹⁵⁸ teigia, jog tik teismo susilaikymo doktrina yra tinkamiausia užtikrinant efektyviausią verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymą, nes tik tokiu būdu yra apsaugomas valdymo organų narių, ypač vadovo, autoritetas priimant verslo sprendimus bei užtikrinamas įmonės ekonominis efektyvumas.

Verslo sprendimo vertinimo taisyklė, kaip teismo susilaikymo doktrina, būdinga tik bendrosios teisės sistemos šalims. Kontinentinės teisės sistemos valstybės netaiko šios doktrinos. Minėtos koncepcijos taip pat turi įtakos sprendžiant apie valstybės galimybes taikyti verslo sprendimo vertinimo taisyklę. Todėl plačiau jas aptarsime kituose poskyriuose.

3.2.1. Atsakomybės standartas

Teismai linkę verslo sprendimo vertinimo taisyklę pripažinti kaip atsakomybės standartą, kadangi jis tiesiog suformuluoja tam tikrus verslo sprendimo vertinimo kriterijus,

¹⁵⁸ S. M. Bainbridge. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine // *Vanderbilt Law Review*. 2004 January, 57(11).

kurių nesilaikymas sudaro pagrindą kilti civilinei įmonės valdymo organų narių atsakomybei¹⁵⁹. Šie kriterijai yra suprantami kaip tam tikras testas¹⁶⁰, kurį taiko teismai sprenddami bylas dėl valdymo organų narių civilinės atsakomybės. Šis testas reikalauja, kad ieškovas prisiimtų įrodinėjimo našta, t. y. paneigtų verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementų egzistavimą¹⁶¹. Jeigu ieškovas šių elementų nepaneigia, teismas taiko verslo sprendimo vertinimo taisyklę. Vienas iš verslo sprendimo vertinimo taisyklės aspektų bendrosios teisės sistemos valstybėse yra tai, jog labai neatsargūs (angl. *grossly negligent*) valdymo organų narių veiksmai nėra šios taisyklės saugomi. Dėl šios priežasties verslo sprendimo vertinimo taisyklės, kaip atsakomybės standarto paskirtis, – atskleisti valdymo organų narių veiksmuose paprastą neatsargumą arba didelį neatsargumą.

Požiūris, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra pripažįstama kaip atsakomybės standartas, yra skeptiškai vertinamas kai kurių mokslininkų¹⁶², kurie teigia, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė turėtų įpareigoti taikyti teisminę „nesikišimu paremtą“ politiką¹⁶³. Žinant, kad įmonės valdymo organų nariai yra įgalioti tvarkyti įmonės reikalus, pernelyg dažna teismų vykdoma verslo sprendimų peržiūra perkeltų valdymo organų tikruosius įgaliojimus teismui. Dėl šios priežasties teisminė įmonės valdymo organų narių sprendimų peržiūra turėtų būti išimtis, o ne norma. Apibendrinus galima teigti, jog teisinėje mokslinėje literatūroje, aiškinančioje minėtą atsakomybės standartą, vyrauja šie pagrindiniai aspektai: 1) įmonės valdymo organų nariai gali remtis verslo sprendimo vertinimo taisykle, kaip apsauga nuo civilinės atsakomybės; 2) verslo sprendimo vertinimo taisyklė padeda atskleisti paprastą arba didelį neatsargumą.

3.2.2. Teisminio susilaikymo doktrina

Pagal teisminio susilaikymo doktriną preziumuojama, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė apsaugo įmonės valdymo organų narių verslo sprendimus (jų turinį) ir užkerta kelią jų teisminei kontrolei, išskyrus atvejus, kai ši prezumpcija paneigiama ieškovo. „Įmonės verslo sprendimų priėmimo efektyvumą galima užtikrinti tik apsaugant juos nuo panaikinimo, kuri

¹⁵⁹ M. A. Eisenberg. The Divergence of Standards of Conduct and Standards of Review in Corporate Law// 62 Fordham L. Rev. 1993. P. 437.

¹⁶⁰ Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 9.

¹⁶¹ S. M. Bainbridge. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine // Vanderbilt Law Review. 2004 January, 57(11).P. 83.

¹⁶² S. M. Bainbridge, C. A. L.Giraldo ir kt.

¹⁶³ S. M. Bainbridge. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine // Vanderbilt Law Review. 2004 January, 57(11).P. 95.

teismai vykdo, pasitelkdami teismo peržiūrėjimo standartą¹⁶⁴. Pasak S. M. Bainbridge, klausimas, „ar valdymo organų nariai pasižymėjo reikiamu rūpestingumu, yra neaktualus“¹⁶⁵. *Brehm v. Eisner* byloje išaiškinta, jog: „Teismas nematuoja, nesveria ir neskaičiuoja valdymo organo nario priimamų sprendimų. Jis nesprendžia, ar jie yra pagrįsti. Rūpestingumas sprendimų priėmimo kontekste tėra proceso rūpestingumas. Vadinasi, teismai gerbia verslo sprendimus, išskyrus atvejus, kai valdymo organų nariai yra asmeniškai suinteresuoti arba nėra savarankiški verslo sprendimo atžvilgiu, nesielgia sąžiningai, veikia tokiu būdu, kurio negalima priskirti racionaliems verslo tikslams, arba priima sprendimą labai nerūpestingai, kuomet neatsižvelgiama į visus galimus esminius faktus“¹⁶⁶. *Shlensky v. Wrigley* byla yra klasikinis pavyzdys, kuomet verslo sprendimo vertinimo taisyklė taikoma kaip teismo susilaikymo doktrina. Teismas pareiškė, jog „įmonės valdymo organų narių įgaliojimai įmonės verslo veikloje turi būti laikomi neabejotiniais, kai veikiama pagal įstatymus. Todėl teismas neturi teisės pakeisti įmonės valdymo organų narių verslo sprendimo savo sprendimu“¹⁶⁷. „Įmonių politikos ir verslo klausimų sprendimai nėra teismų funkcija. Tokių klausimų sprendimui yra išrenkami įmonės valdymo organų nariai, tad jų sprendimas yra galutinis, išskyrus atvejus, kuomet egzistuoja sukčiavimo pėdsakų“¹⁶⁸.

Pažymima, jog teismo susilaikymo doktrina yra būdinga bendrosios teisės sistemos valstybėms. Pirmą kartą ji buvo suformuluota 1941 m. *Railroad Commission of Texas v. Pullman Co* byloje, kuomet JAV Delavero valstijos teismas atsisakė nagrinėti bylą, teigdamas, jog „federaliniai teismai neturėtų kištis, kai egzistuoja bylos nagrinėjimo alternatyva“¹⁶⁹. Vėliau ši doktrina buvo plėtojama teismų praktikos, kol galiausiai *Colorado River Water Conservation Dist. v. U.S.* byloje tas pats teismas konstatavo: „teismas gali susilaikyti nuo ieškinio nagrinėjimo tik esant „išskirtinėms aplinkybėms“¹⁷⁰. Taigi, pagal tokį teismo išaiškinimą galime teigti, jog teismo susilaikymo doktrina yra labiau išimtis, nei taisyklė. Todėl požiūris, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė yra teismo susilaikymo doktrina, taip pat kritikuotinas. Be to, teismų susilaikymas nuo verslo sprendimo turinio vertinimo neadekvačiai gerbia įmonės

¹⁶⁴S. M. Bainbridge. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine // Vanderbilt Law Review. 2004 January, 57(11). P. 85.

¹⁶⁵S.M.Bainbridge. The Business Judgment Rule is NOT a Standard of Review// <http://www.professorbainbridge.com/professorbainbridge.com/2011/01/this-is-the-sort-of-arrant-nonsense-about-the-business-judgment-rule-up-with-which-i-will-not-put.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-18.

¹⁶⁶*Brehm v. Eisner* byla op.cit.: ibid.

¹⁶⁷*Shlensky v. Wrigley* op.cit.: Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 18.

¹⁶⁸*Davis v. Louisville Gas & Elec. Co* byla op.cit.: ibid, P. 18.

¹⁶⁹*Railroad Commission of Texas v. Pullman Co* byla op.cit.: Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 19.

¹⁷⁰*Colorado River Water Conservation Dist. v. U.S.* op.cit.: Ibid, P. 20.

valdymo organų narių sprendimų priėmimo galią¹⁷¹. Vertinant verslo sprendimo vertinimo taisyklę teismo susilaikymo doktrinos atžvilgiu, pastebimi tam tikri jos neigiami aspektai. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės laikymas teismo susilaikymo doktrina apsunkintų tikrąją šios doktrinos esmę ir aiškinimą¹⁷². Be to, netgi JAV teismai aiškiai pareiškė, kad teismo susilaikymo doktrina yra ne plačiai taikoma norma, o išimtis¹⁷³. Taip pat praktinė verslo sprendimo vertinimo taisyklės, kaip teismo susilaikymo doktrinos, reikšmė nedidelė. Taip taikoma taisyklė neužkerta teismui kelio peržiūrėti verslo sprendimus, kai nagrinėjama byla yra susijusi su sukčiavimu arba lojalumo ar sąžiningumo pareigų pažeidimu. Ši doktrina skirta tik mažai verslo sprendimo vertinimo taisyklės bylų kategorijai, susijusiai tik su rūpestingumo pareigos pažeidimu.

Apibendrinus šias dvi verslo sprendimo vertinimo taisyklės koncepcijas, galima teigti, jog tarp teisės mokslininkų nėra vieningos nuomonės dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo formos. Aišku viena, jog abi šios koncepcijos pripažįsta verslo sprendimo vertinimo taisyklę kaip prezumpciją, kurios nepaneigus, teismai nevertina verslo sprendimų priėmimo proceso teisėtumo. Tačiau skirtumas tas, jog taikant teismo susilaikymo doktriną, teismas susilaiko ir nuo sprendimo turinio peržiūrėjimo. Bet tai taikoma tik byloms, susijusioms su rūpestingumo pareigos pažeidimu. Taigi, galime daryti išvadą, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė veikia turėtų būti suprantama kaip atsakomybės standartas, o ne teismo susilaikymo doktrina. Todėl neteisinga būtų teigti, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklės egzistavimas neįmanomas, jei valstybėje nėra taikoma teismo susilaikymo doktrina.

3.3. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo Lietuvos teisinėje sistemoje galimybės

Kaip jau minėjome, Lietuvoje vyrauja mokslininkų požiūrių dualumas dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo Lietuvos teisinėje sistemoje. Taigi, kyla klausimas, ar Lietuva gali būti priskiriama prie valstybių taikančių šią taisyklę? Atsakydami į šį klausimą, galėsime nurodyti, kokios šios taisyklės taikymo Lietuvos teisinėje sistemoje galimybės arba šių galimybių ribos.

Visų pirma pažymima, jog Lietuva, kaip ir kitos kontinentinės teisės sistemos valstybės, netaiko teismo susilaikymo doktrinos. Tad Lietuvos teisinėje sistemoje yra galimas tik verslo

¹⁷¹ A. M. Scarlett. A Better Approach for Balancing Authority and Accountability in Shareholder Derivative Litigation// 57 U. Kan. L. Rev. 39. 2008, P. 67.

¹⁷² Teismo susilaikymo doktrinos esmė: teismas atsisako nagrinėti bylą, kuri, anot jo, labiau tinka žemesnės instancijos teismams. Daugiau skaityti: Lori A. McMillan. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14. P. 23.

¹⁷³ A. M. Scarlett. A Better Approach for Balancing Authority and Accountability in Shareholder Derivative Litigation// 57 U. Kan. L. Rev. 39. 2008, P. 79.

sprendimo vertinimo taisyklės – kaip atsakomybės standarto taikymas. Vadinasi, kiekvienu konkrečiu atveju Lietuvos teismai peržiūri priimto verslo sprendimo turinį, vertindami įmonės valdymo organų narių veiksmų teisėtumą priimant rizikingus verslo sprendimus. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė, kaip atsakomybės standartas, įtvirtina prezumpciją, jog, priimdami verslo sprendimą, įmonės valdymo organų nariai elgėsi rūpestingai, lojaliai ir sąžiningai. Pagal profesoriaus C. A. L. Giraldo pateikiamą verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modelių klasifikaciją, Lietuva, kaip ir kitos kontinentinės teisės sistemos valstybės, negali būti priskiriama nė vienam modeliui vien dėl teismo susilaikymo doktrinos netaikymo. Tačiau vien tai, jog Lietuvos teisinė sistema nėra tinkama egzistuoti tam tikram verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modeliui, neužkerta kelio nagrinėti jos galimybių taikyti verslo sprendimo vertinimo taisyklę kaip atsakomybės standartą.

Pažymima, jog nesvarbu, ar verslo sprendimo vertinimo taisyklė nagrinėtose valstybėse yra taikoma kaip atsakomybės standartas, ar kaip teismo susilaikymo doktrina – visoms nagrinėtoms valstybėms yra būdingi tam tikri verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementai bei juos detalizuojantys kriterijai, kurie yra įtvirtinti teisės aktuose arba teismų praktikoje. Šie elementai yra: verslo sprendimas, rūpestingumo pareiga, sąžiningumo pareiga bei lojalumo pareiga. Taigi, norint išsiaiškinti, ar Lietuvos teisinėje sistemoje egzistuoja verslo sprendimo vertinimo taisyklė, svarbu iširti, ar joje egzistuoja verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementai. Pažymima, jog tik visų verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementų egzistavimas daro galimą šios taisyklės taikymą valstybėje.

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, Lietuvos teisinėje sistemoje nėra įtvirtintos verslo sprendimo sąvokos nei teisės aktuose, nei teismų praktikoje. Lietuvos teismai atskirai neišskiria įmonės valdymo organų narių priimamų sprendimų, kaip verslo sprendimų, tačiau natūralu, kad sprendimai, susiję su įmonės ūkinės - komercinės veiklos vykdymu, savaime yra verslo sprendimai. Tačiau, mūsų manymu, verslo sprendimo sąvokos įtvirtinimas Lietuvos teisės aktuose aiškiai pabrėžtų, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė taikoma tik verslo sprendimams. Be to, verslo sprendimo sąvoka vartojama daugelyje nagrinėtų valstybių įmonių teisės aktų arba teismų sprendimuose.

Rūpestingumo, lojalumo, sąžiningumo pareigos visos kartu yra įtvirtintos CK¹⁷⁴, tačiau jų turinys paliktas atskleisti Lietuvos teismams. Nors labai dažnai Lietuvos teismai tiesiog konstatuoja šių pareigų buvimą nesigilindami į jų esmę. Šiuo metu galiojančiame ABĮ 19 str. 8 d. įtvirtinta tik lojalumo pareiga („Bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, aktuali redakcija 2012-09-01, 2.87, 6.246, 6.248 straipsniai.

akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais.¹⁷⁵). LAT yra išaiškinęs, jog lojalumas įmonei yra viena iš pagrindinių įmonės vadovo pareigų. Įmonės valdymo organų narys privalo veikti taip, kad nekiltų jo asmeninių ir įmonės interesų konfliktas¹⁷⁶. Tačiau, išnagrinėję pasirinktų valstybių pavyzdžius, matome, jog visos minėtos pareigos ir jas detalizuojantys kriterijai yra įtvirtinti viename, įmonių veiklą reglamentuojančiame, teisės akte ar teismų sprendimuose. Tuo tarpu Lietuvos teisinėje sistemoje visi verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementai nėra aiškiai suformuluoti ir sistemaiškai įtvirtinti viename, įmonių veiklą reglamentuojančiame, teisės akte. Taip pat nei ABĮ, nei teismų praktika apskritai neįtvirtina aiškių kriterijų, kuriais remiantis valdymo organų nariai galėtų būti tikri, jog atsakomybė dėl priimtais verslo sprendimais atsiradusios žalos jiems nekils. Todėl pagrįstai galime teigti, jog Lietuvos teisinėje sistemoje verslo sprendimo vertinimo taisyklė neegzistuoja. Taip pat nesutiktume ir su R. Greičiaus teiginiu, jog ši taisyklė egzistavo 2000 m. liepos 13 d. ABĮ 22 straipsnio 8 dalyje, kurioje buvo numatyta, jog bendrovės valdymo organai neturi teisės priimti sprendimų ar atlikti kitų veiksmų, kurie pažeidžia bendrovės įstatus ar yra priešingi įstatuose nurodytiems bendrovės veiklos tikslams, akivaizdžiai viršija normalią gamybinę ar ūkinę riziką, yra akivaizdžiai nuostolingi ar akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingi¹⁷⁷. Tuo metu galiojančiame ABĮ buvo įtvirtinti tam tikri kriterijai, į kuriuos Lietuvos teismai privalėjo atsižvelgti vertindami tiek valdymo organų narių veiksmų teisėtumą, tiek patį priimamą sprendimą. Tačiau verslo sprendimo vertinimo taisyklė visų pirma yra suprantama kaip teisinė prezumpcija, jog priimdami verslo sprendimus įmonės valdymo organų nariai veikė rūpestingai, sąžiningai ir lojaliai. Taigi, tuometinė ABĮ redakcija neįtvirtino visų būtinų verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementų. Kaip jau buvo nagrinėta šiame darbe, ankstesnėse ABĮ redakcijose buvo numatyti specialūs bendrovės valdybos narių atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai¹⁷⁸. Pagal šias ankstesnes ABĮ nuostatas, valdybos narys galėjo būti atleidžiamas nuo atlyginimo nuostolių, kuriuos jis padarė eidamas savo pareigas, jeigu jis rėmėsi bendrovės dokumentais ir kita informacija, kurios tikrumu nebuvo pagrindo abejoti, arba veikė neviršydamas normalios gamybinės ar ūkinės rizikos laipsnio. Tos pačios redakcijos ABĮ buvo įtvirtintos ir bendrovės administracijos vadovo atsakomybės ribos, t. y. pagrindai, kuriems esant jis privalėjo atlyginti žalą, kilusią dėl priimto sprendimo¹⁷⁹. Taigi, anksčiau galiojusiam ABĮ

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, aktuali redakcija 2012-09-01, 19 str. 8 d.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vombatas“ v. A. Š.* (bylos Nr. 3K-3-335/2009).

¹⁷⁷ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, redakcija 2000-07-13, 22 str. 8 d.

¹⁷⁸ Ten pat, 35 str. 14 d.

¹⁷⁹ Ten pat, 38 str. 12 d.

buvo įtvirtinti kriterijai, nubrėžiantys atsakomybės ribas įmonės valdymo organų nariams. Tačiau šie kriterijai taip pat neapėmė visų verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementų.

Taigi, išnagrinėjus tiek dabar, tiek anksčiau galiojančias ABĮ redakcijas, CK bei teismų praktiką, taikančią bei aiškinančią minėtų įmonės valdymo organų narių pareigų taikymą, galime teigti, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė nebuvo ir nėra taikoma Lietuvos teisinėje sistemoje. Ankstesnėse ABĮ redakcijose buvo įtvirtinti tik tam tikri kriterijai, į kuriuos teismai turėjo atsižvelgti vertindami įmonės valdymo organų narių veiksmų teisėtumą bei sprendimų turinį, tačiau dabar galiojančiame ABĮ nebeliko netgi šių kriterijų.

Apibendrinę nagrinėtų valstybių verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo pavyzdžius, Lietuvos teisės aktus bei teismų praktiką, galime teigti, jog šiuo metu Lietuvos teisinėje sistemoje egzistuoja nemažai verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo ribojimų, kurie yra:

1) Kontinentinės teisės sistemos modelis. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė savo prigimtimi yra siejama su bendrosios teisės sistema, tad šios taisyklės inkorporavimas į kontinentinės teisės sistemos valstybes yra sudėtingas procesas. Visų pirma todėl, jog kontinentinės teisės sistemos valstybės, tarp jų ir Lietuva, netaiko teismo susilaikymo doktrinos. Tad kontinentinės teisės sistemos valstybėse galimas verslo sprendimo vertinimo taisyklės tik kaip atsakomybės standarto taikymas.

2) Rūpestingumo pareigos reikšmė. Lietuvos teisinėje sistemoje rūpestingumo pareiga, priešingai nei bendrosios teisės sistemos valstybėse, priimant verslo sprendimus, nėra laikoma pačia svarbiausia, norint nustatyti įmonės valdymo organų narių veiksmų teisėtumą. Ji vienodai svarbi, kaip ir kitos įmonės valdymo organų narių nustatytos pareigos. Taip pat valdymo organų narių paprastas neatsargumas nebūtinai apsaugo juos nuo atsakomybės, priešingai nei JAV, kur verslo sprendimo vertinimo taisyklė apsaugo įmonės valdymo organų narius nuo atsakomybės, kylančios ir dėl paprasto neatsargumo. Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, akivaizdu, kad verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymas, kuris egzistuoja bendrosios teisės sistemos valstybėse, Lietuvos teisinėje sistemoje negalimas.

3) Neaiškus verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementų įtvirtinimas. Lietuvos teisės aktai, kaip jau minėta, įtvirtina tik bendro pobūdžio pareigas, kurių privalo laikytis valdymo organų nariai, priimdami verslo sprendimus. Verslo sprendimo sąvoka Lietuvos teisinėje sistemoje apskritai nėra įtvirtinta, o teismams palikta plati diskrecijos teisė vertinti minėtų pareigų įgyvendinimo procesą. Lietuvos teisinėje sistemoje nėra vieningos verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementų įtvirtinimo sistemos, t. y. nėra suformuluotos aiškios taisyklės, kurioje būtų įtvirtinti visi verslo sprendimo priėmimo vertinimo kriterijai, detalizuojantys šios taisyklės elementus.

4) ABĮ kaita. Nors ankstesnės ABĮ redakcijos ir neįtvirtino verslo sprendimo vertinimo taisyklės, tačiau jose buvo bent jau įtvirtinti tikslesni kriterijai, į kuriuos privalėjo atsižvelgti teismai, vertindami valdymo organų narių veiksmų teisėtumą dėl priimamų sprendimų. Šiuo metu galiojančiame ABĮ įtvirtintos tik bendro pobūdžio valdymo organų narių pareigos. Be to, pagal dabar galiojančią ABĮ, bendrovės valdymo organų nariams, priimančioms verslo sprendimus, neaišku, kokiais kriterijais vadovautis, kad vėliau jų veiksmai nebūtų pripažinti neteisėtais. Manome, jog tokia teisės aktų kaita tik dar labiau įneša neaiškumo sprendžiant valdymo organų narių atsakomybės klausimus.

5) Verslo sprendimo vertinimo taisyklės sampratos daugiareikšmiškumas. Iš nagrinėtų mokslinių straipsnių apie verslo sprendimo vertinimo taisyklę, galime daryti išvadą, jog jos samprata labai plati. Ji gali būti suprantama: a) procesine bei materialine prasmėmis; b) kaip teismo susilaikymo doktrina ir kaip atsakomybės standartas; c) kaip rūpestingumo pareigos patvirtinimas¹⁸⁰; d) kaip neliečiamybės doktrina. Taigi, toks šios taisyklės daugiareikšmiškumas taip pat riboja jos taikymo galimybes ir Lietuvos teisinėje sistemoje, kadangi nėra iki galo aišku, kaip vis dėlto ši taisyklė turėtų būti taikoma. Dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės kyla diskusijos daugelyje valstybių. Pavyzdžiui, kontinentinės teisės sistemos mokslininkas M. Vasiljevič teigia, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklė tokia, kokia ji suprantama bendrosios teisės valstybėse, apskritai nėra reikalinga, kadangi ji tik įneštų bereikalingos sumaišties kontinentinės teisės sistemos valstybių teismams bei verslo praktikai¹⁸¹.

Apibendrinę visa tai, galime teigti, jog verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybės Lietuvos teisinėje sistemoje yra labai ribotos. Mūsų manymu, verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymas Lietuvos teisinėje sistemoje toks, koks jis suprantamas bendrosios teisės sistemos valstybėse, apskritai neįmanomas. Tačiau tam, kad tiek bendrovės valdymo organams, priimančioms verslo sprendimus, tiek teismams, vertinantiems tokių sprendimų teisėtumą, būtų aišku, kokiais kriterijais reikėtų vadovautis vertinant valdymo organų veiksmus priimančioms verslo sprendimus, Lietuvos teisinėje sistemoje būtina suformuluoti taisyklę, kuri šiuos kriterijus įtvirtintų. Savo esme ji turėtų būti panaši į verslo sprendimo vertinimo taisyklės prezumpciją, formuluojamą bendrosios teisės sistemos valstybių, t. y. skirta apsaugoti bendrovės valdymo organų narius nuo civilinės atsakomybės, kuomet šie, priimdami verslo sprendimą, vadovavosi šios taisyklės kriterijais. Puikus tokios taisyklės pavyzdys galėtų būti Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymas, kurio 93 straipsnio 1 dalyje¹⁸² yra numatyta, jog valdymo organų nariai privalo atlyginti žalą, kilusią dėl verslo sprendimo, priimto nesilaikant protingumo

¹⁸⁰ M. Vasiljevič. Civil law and business judgement rule // *Annals FLB – Belgrade Law Review*, Year LX, 2012, No.3. P. 36.

¹⁸¹ *Ibid*, P. 37.

¹⁸² *Deutsches Aktiengesetz* (interaktyvus) // <http://www.aktiengesetz.de>; prisijungimo laikas: 2013-02-10.

pareigos, pareigos veikti bendrovės interesais ir turint atitinkamos informacijos. Tokių kriterijų įtvirtinimas ABĮ būtų naudingas dėl šių priežasčių:

1) tokiu būdu Lietuvos teisinė sistema užtikrintų, jog asmenys nebijotų eiti bendrovės valdymo organų narių pareigų dėl pernelyg griežtų atsakomybės standartų. Ši taisyklė užtikrintų apsaugą nuo civilinės atsakomybės;

2) kadangi rizikingi verslo sprendimai yra viena esminių bendrovės efektyvumo didinimo priemonių, tokiu būdu būtų užtikrintas šio efektyvumo skatinimas;

3) toks taisyklės įtvirtinimas palengvintų teismų darbą sprendžiant bylas dėl bendrovės valdymo organų narių civilinės atsakomybės.

Taigi, apibendrinę visa, kas išdėstyta, galime teigti, jog tam, kad Lietuvos teisinėje sistemoje egzistuotų verslo sprendimo vertinimo taisyklė arba bent jau taisyklė savo esme panaši į verslo sprendimo vertinimo taisyklę, būtini ABĮ pataisymai. Būtina įtvirtinti verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementus, t. y. verslo sprendimo vertinimo taisyklės kriterijus. Sekant valstybių, kurios taiko verslo sprendimo vertinimo taisyklę, pavyzdžiu, šie verslo sprendimo vertinimo taisyklės kriterijai turėtų būti: a) verslo sprendimas; b) valdymo organo nario rėmimasis pagrįsta informacija; c) valdymo organo nario veikimas geriausiai įmonės interesais bei interesų konflikto vengimas; d) sąžiningumo pareiga. Įtvirtinus verslo sprendimo vertinimo taisyklės kriterijus, būtų apibrėžiamos valdymo organų narių atsakomybės ribos dėl verslo sprendimais sukeltos žalos.

IŠVADOS

1. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė dažniausiai formuluojama kaip teisinė prezumpcija, kurioje teigiama, jog priimdami verslo sprendimą, įmonės valdymo organų nariai laikėsi rūpestingumo, sąžiningumo, lojalumo pareigų įmonei.
2. Verslo sprendimo vertinimo taisyklė susideda iš šių pagrindinių elementų: 1) verslo sprendimo; 2) rūpestingumo pareigos; 3) lojalumo pareigos; 4) sąžiningumo pareigos. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymui yra būtinas visų šių elementų egzistavimas valstybės teisinėje sistemoje.
3. Išanalizavę nagrinėtų valstybių verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo pavyzdžius, galime teigti, jog svarbiausi rūpestingumo bei lojalumo pareigų kriterijai taikant verslo sprendimo vertinimo taisyklę yra: 1) valdymo organo nario rėmimasis pagrįsta informacija; 2) valdymo organo nario veikimas geriausiai įmonės interesais bei interesų konflikto vengimas.
4. Tam, jog verslo sprendimui būtų taikoma verslo sprendimo vertinimo taisyklė, jis turi būti: 1) priimtas įmonės valdymo organo; 2) juo turi būti išreiškiamas konkretus veikimas arba susilaikymas nuo veiksmų; 3) toks sprendimas turi būti susijęs su įmonės verslo operacijomis, ūkine - komercine veikla.
5. Verslo sprendimo vertinimo taisyklei sunku pritaikyti vieningą jos taikymo modelį dėl skirtingų valstybių teisinių sistemų, todėl ši taisyklė gali būti suprantama ir taikoma dvejopai – kaip atsakomybės standartas arba kaip teismo susilaikymo doktrina.
6. Verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo galimybės Lietuvos teisinėje sistemoje yra ribotos dėl šių faktorių: 1) kontinentinės teisės sistemos modelio; 2) rūpestingumo pareigos reikšmės; 3) verslo sprendimo vertinimo taisyklės sampratos daugiareikšmiškumo; 4) ABĮ kaitos; 5) neaiškaus verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementų įtvirtinimo teismų praktikoje ir teisės aktuose.

7. Tam, jog Lietuvos teisinėje sistemoje verslo sprendimo vertinimo taisyklė būtų taikoma, yra būtina sistemiškai įtvirtinti jos elementus ABĮ, t. y. sukurti aiškius verslo sprendimo vertinimo taisyklės kriterijus, kuriais galėtų vadovautis tiek teismai, vertindami įmonės valdymo organų narių veiksmų teisėtumą, tiek patys valdymo organų nariai, priimdami verslo sprendimus.
8. Darbo pradžioje išsikelta *hipotezė*, kad Lietuvos teisinėje sistemoje verslo sprendimo vertinimo taisyklė neegzistuoja, pasitvirtino, kadangi:
- Lietuvos teismai, spręsdami klausimą dėl bendrovės valdymo organų narių veiksmų teisėtumo priimant verslo sprendimus, kiekvienu atveju vertina, ar šie valdymo organų nariai laikėsi jiems nustatytų pareigų, tačiau tai negali būti laikoma verslo sprendimo vertinimo taisykle, kadangi šiai taisyklei yra būdinga tam tikra jos elementų konstrukcija, t. y. verslo sprendimo, rūpestingumo, lojalumo bei sąžiningumo pareigų aiškus įtvirtinimas jas detalizuojant įmonių veiklą reglamentuojančiame teisės akte arba teismų praktikoje;
 - Lietuvos teisės aktuose apskritai nėra įtvirtintų aiškių kriterijų, kuriais bendrovės valdymo organų nariai galėtų remtis *ex ante* priimdami verslo sprendimą ir būti apsaugoti nuo civilinės atsakomybės dėl tokiais sprendimais sukeltos žalos.

2013 m. kovo 15 d.

Agnė Matažinskaitė

agne.matazinskaite@gmail.com

PASIŪLYMAI

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABĮ) 19 straipsnio 8 dalį keisti iki 2004 m. sausio 1 d. galiojusio ABĮ 22 straipsnio 8 dalimi, pridėdant verslo sprendimo sąvoką bei darant šiuos pataisymus: „*Bendrovės valdymo organai privalo veikti tik bendrovės ir jos akcininkų naudai. Bendrovės valdymo organai neturi teisės priimti verslo sprendimų ar atlikti kitų veiksmų, kurie pažeidžia bendrovės įstatus ar yra priešingi įstatuose nurodytiems bendrovės veiklos tikslams, ~~akivaizdžiai~~ viršija normalią gamybinę - ūkinę riziką, yra ~~akivaizdžiai~~ nuostolingi (prekių, paslaugų ar darbų pirkimas didesnėmis arba jų pardavimas mažesnėmis negu rinkos kainomis, bendrovės turto švaistymas) ar ~~akivaizdžiai~~ ekonomiškai nenaudingi.*“ Mūsų manymu, tikslinga įstatyme nurodyti verslo sprendimo turinio ir bendrovės valdymo organų narių veiksmų teisėtumo kriterijus, tuo labiau, jog jais iki šiol remiasi teismai. Taip pat manome, jog akivaizdumo faktorius reiškia mažesnių reikalavimų valdymo organų nariams nustatymą, tad iš ABĮ jį reikėtų šalinti.
2. Siūloma ABĮ 19 straipsnį papildyti 11 dalimi, nustatant valdymo organų narių atsakomybės ribas, priimant verslo sprendimus: „*Valdymo organų nariai privalo atlyginti žalą, kilusią dėl verslo sprendimo, priimto nesilaikant rūpestingumo, sąžiningumo pareigų, pareigos veikti bendrovės interesais ir turint atitinkamos informacijos*“. Siūlome sekti Vokietijos Akcinių Bendrovių Įstatymo pavyzdžiu, taip įtvirtinant verslo sprendimo vertinimo taisyklę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. NORMINĖ LITERATŪRA:

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

2. LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKA:

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v. AB „Sangreta”*, (bylos Nr. 3K-3-383/2000).
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje *L.B. v. ADB „Snoro garantas”, AB bankas „Snoras”* (bylos Nr. 3K-3-880/2002).
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje *M. D. v. “B-ijos garantas”* (bylos Nr. 3K-3-1445/2002).
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *S. D. v. AB „Plasta”* (bylos Nr. 3K-3-109/2004).
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. v. AB „Stumbras“* (bylos Nr. 3K-3-563/2004).
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Khartli” v. UAB „Diagnostikos poliklinika”* (bylos Nr. 3K-3-16/2005).
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje *K. J. J. v. J. B. ir V. K.* (bylos Nr. 3K-7-226/2006).
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje *R. D. v. AB „Lietuvos dujos“* (bylos Nr. 3K-3-332/2007).
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ekmecha“ v. UAB „Juvasta“* (bylos Nr. 3K-3-226/2008).
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vombatas“ v. A. Š.* (bylos Nr. 3K-3-335/2009).
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Optimalūs finansai“ v. G.P.* (bylos Nr. 3K-7-444/2009).

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 30d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti AB „Barklita“ v. G. B., J. G.* (bylos Nr. 3K-3-528/2009).
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Mažeikių nafta“ v. I. D. (I. D.), J. G., B. J., L. J., O. S.* (bylos Nr. 3K-3-446/2009).
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vajalio medienos gaminiai“ v. R. K., N. K.* (bylos Nr. 3K-3-228/2011).
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31d. nutartis civilinėje byloje *VŠĮ „Aušveita“ v. Vilniaus apskrities viršinininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-18/2011).
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B. ir A. G.* (bylos Nr. 3K-3-19/2012).
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Vilniaus pirmoji autotransporto įmonė“ v. UAB „Šklėriai“, UAB „SEB lizingas“* (bylos Nr. 3K-3-462/2012).

3. UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISMŲ PRAKTIKA:

20. *Aronson v. Lewis*, 473 A.2d 805 (Del. 1984).
21. *Cede & Co. v. Technicolor, Inc.*, 634 A.2d. 345, 368-71 (Del. 1993).

4. SPECIALIOJI LITERATŪRA IR PUBLIKACIJOS:

22. Abramavičius, A., Mikelėnas, V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Antras leidimas.- Vilnius: Justitia, 1999.
23. American Law Institute. Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations. Saint Paul Minnesota: American Law Institute Publishers, 2011.
24. Bainbridge, S. M. The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine// *Vanderbilt Law Review*. 2004 January, 57(11).
25. Branson, M. D. The rule that isn't a rule - the business judgment rule// *Valparaiso University Law Review*, Summer 2002, 36(3).
26. Breskovski, V. Duty of care in Eastern Europe// *The International Lawyer*, 1995. P.80-90.

27. Calder, A. Corporate governance: a practical guide to the legal frameworks and international codes of practice. London; Philadelphia: Kogan Page, 2008.
28. Čerka, P. Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?//International Journal of Baltic Law, 2002, Nr. 1.
29. Despotovič, D. Fiduciary Duties and the Business Judgement Rule. Master Thesis. University of Tilburg. July 2010.
30. Eisenberg, M. A. The Divergence of Standards of Conduct and Standards of Review in Corporate Law// 62 Fordham L. Rev. 1993.
31. Furlow, C. W. Good faith, fiduciary duties, and the business judgment rule in Delaware// Utah Law Review, 2009, 2009(3).
32. Garner, B. A. Black's Law Dictionary, Seventh edition. - St. Paul, Minn., 1999.
33. Giraldo, C. A. L. Factors governing the application of the business judgement rule: an empirical study of the US, UK, Australia and the EU// Universitas. Bogota (Colombia). 2006, No.111.
34. Giraldo, C. A. L. and Diaz, M. Modern conception of the business judgment rule: a case study on Delaware jurisprudence// Review of international law, Pontificia Universidad Javeriana, 2005.
35. Gold, A. S. A Decision Theory Approach to the Business Judgment Rule: Reflections on Disney, Good Faith and Judicial Uncertainty// Maryland Law Review, 2006–2007, No.66.
36. Greenhow, A. The statutory Business Judgment Rule: Putting the Wind Into Directors' sails. Bond Law Review. 1999, 11(1).
37. Greičius, R. Įmonių vadovų fiduciarinės pareigos: daktaro dis.soc. mokslai: teisė (01S).- V., 2005.
38. Greičius, R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2007.
39. Jakuntavičiūtė, G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S).- Vilnius, 2012.
40. Jakuntavičiūtė, G. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga// Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr.4(4)
41. J. J. du Plessis et al. German Corporate Governance in International and European Context. Berlin, 2007.

42. Kaminskaitė, B. Bendrovių valdymo organų civilinės atsakomybės ypatumai. Magistro darbas: teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
43. Lee, D. P. The Business Judgment Rule: Should It Protect Nonprofit Directors?// Columbia Law Review, May 2003, 103(4).
44. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001.
45. Lyman, P. Q. Johnson. Corporate Officers and the Business Judgment Rule // Business Lawyer, Vol. 60, February, 2005.
46. Madisson, K. Duties and liabilities of company directors under German and Estonian law: a comparative analysis. Research paper. Riga graduate school of law, 2012.
47. McDonnell, B. H. Fiduciary duties, and the conduct of officers and directors. Legal studies research paper. Sarbanes-Oxley. University of Minnesota law school. No.4-13.
48. Moran, J. P., Business Judgement Rule or relic?: Cede v. Technicolor and the Continuing Metamorphosis of Director Duty of Care. Emory law journal Emory university school of law, 1996.
49. Pasban, M. R. et al. Section 727 and the Business Judgement Rule: A Comparative Analysis of Company Directors' Duties and Liabilities in English and United States Law. Florida State University Journal of Transnational Law & Policy, 1997.
50. Pereira, A. M., et al. Director's Liability: A worldwide Review. Netherlands: International Bar Association, 2006.
51. Salet, H. A. Delaware's Good Faith// Cornell Law Review, No. 89, 2003-2004.
52. Scarlett, A. M. A Better Approach for Balancing Authority and Accountability in Shareholder Derivative Litigation// 57 U. Kan. L. Rev. 39. 2008.
53. Sergent, R. S. The corporate director's duty of care in Maryland: Section 2-405.1 and the business judgment rule//Howard Law Journal, 2000-2001, No.2.
54. Smith, G. D. The shareholder primacy norm// The Journal of corporation law, 1998, No.2. Vol.23.
55. The Law Commission and The Scottish Law Commission. Company Directors: regulating Conflicts of Interests and Formulating a Statement of Duties// September, 1999, LAW COM No. 261; SCOT LAW COM No. 173.
56. Vasiljevič, M. Civil law and business judgement rule// Annals FLB – Belgrade Law Review, Year LX, 2012, No.3.

5. INTERNETINIAI ŠALTINIAI:

57. Australian Corporation Act section//
http://www.comlaw.gov.au/Details/C2013C00003/Html/Volume_1#_Toc344125085;
prisijungimo laikas: 2013-02-23.
58. Bainbridge, S. M. The Business Judgment Rule is NOT a Standard of Review//
<http://www.professorbainbridge.com/professorbainbridge.com/2011/01/this-is-the-sort-of-arrant-nonsense-about-the-business-judgment-rule-up-with-which-i-will-not-put.html>;
prisijungimo laikas: 2013-02-18.
59. Companies Act 1985 c6// <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/6/introduction>;
prisijungimo laikas: 2013-02-26.
60. Cotta, P., Goetz, A., von Rumohr, Karl. Corporate Governance, Board structures and directors' duties in 38 jurisdictions worldwide//
<http://www.ens.co.za/newsletter/briefs/Corporate%20Governance.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-01-15.
61. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas internete// <http://dz.lki.lt/get/53113/>; prisijungimo laikas: 2013-02-15.
62. Deutsches Aktiengesetz// <http://www.aktiengesetz.de>; prisijungimo laikas: 2013-02-10.
63. Disney Affirmed: The Delaware Supreme Court Clarifies The Duty of Directors To Act In Good Faith// <http://www.potteranderson.com/news/news-disney-affirmed-the-delaware-supreme-court-clarifies-the-duty-of-directors-to-act-in-good-faith>; prisijungimo laikas: 2013-02-15.
64. Europos Komisijos 2011 m. balandžio 5 d. Žalioji knyga // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0164:FIN:LT:PDF>;
prisijungimo laikas: 2013-02-24.
65. Hartley, J. Director liability for insolvent trading: why a business judgment rule is appropriate. The Australian National University. Social Science Research Paper No. 12-21.// <http://ssrn.com/abstract=2100638>; prisijungimo laikas: 2013-02-14.
66. <http://www.verslas.in/sprendimu-priemimo-procesas/>; prisijungimo laikas: 2013-01-30.
67. Lietuvos statistikos departamentas//
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=5389&PLanguage=0&MainTable=M4010116&MainTablePretext=%C4%AEregistruot%C5%B3%20%C5%ABkio%20s subjekt%C5%B3%20skai%C4%8Dius%20met%C5%B3%20prad%C5%BEioje&potsize=564>; prisijungimo laikas: 2013-02-24.

68. McMillan, Lori A. The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine // Selected works, 2012 July // http://works.bepress.com/lori_mcmillan/3; prisijungimo laikas: 2013-02-14.
69. Model Business Corporation Act// <http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-01-15.
70. www.ali.org; prisijungimo laikas: 2013-02-14.
71. Stewart, T. A. Good business Judgement// Harward business review magazine, June 2007; <http://hbr.org/2007/06/good-business-judgment/ar/1>; prisijungimo laikas: 2013-01-30.

VERSLO SPRENDIMO VERTINIMO TAISYKLĖS TAIKYMO LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE GALIMYBĖS

Pagrindinės sąvokos: verslo sprendimo vertinimo taisyklė, verslo sprendimas, fiduciarinės pareigos, rūpestingumo pareiga, lojalumo pareiga, sąžiningumo pareiga, atsakomybės standartas, teismo susilaikymo doktrina, verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo modeliai, įmonės valdymo organų nariai, verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementai.

SANTRAUKA

Šio darbo tikslas – ištirti verslo sprendimo vertinimo taisyklės galimybes Lietuvos teisinėje sistemoje. Šiam tikslui pasiekti pasitelkiami ryškiausi bendrosios ir kontinentinės teisės sistemų atskirų valstybių verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo pavyzdžiai. Darbe analizuojama šios taisyklės samprata pasirinktose valstybėse bei Lietuvos teisinėje sistemoje. Taip pat darbe keliamas klausimas ar Lietuvos teisinėje sistemoje apskritai egzistuoja verslo sprendimo vertinimo taisyklė. Pažymima, jog šiuo metu Lietuvoje egzistuoja nuomonių dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės egzistavimo dualumas tarp Lietuvos mokslininkų.

Analizuojant verslo sprendimo sampratą, pastebimas ir užsienio valstybių mokslininkų nuomonių dėl verslo sprendimo vertinimo taisyklės taikymo daugiareikšmiškumas. Ši taisyklė gali būti suprantama kaip atsakomybės standartas, numatanti kaip įmonės valdymo organų nariai turi vykdyti jiems nustatytas pareigas, kaip teismo susilaikymo doktrina, užkertanti kelią teismams vertinti priimamų verslo sprendimų esmę bei ją keisti, bei netgi kaip neliečiamybės doktrina. Taip pat verslo sprendimo vertinimo taisyklė turi procesinę bei materialią dalis. Pažymima, jog pagal tai, kaip konkrečios valstybės teisinėje sistemoje ši taisyklė įtvirtinama, skiriami skirtingi jos taikymo modeliai. Toks verslo sprendimo vertinimo taisyklės daugiareikšmiškumas sąlygoja šios taisyklės taikymo galimybių ribas, kurios darbe vertinamos Lietuvos teisinės sistemos atžvilgiu.

Darbe atskleidžiami verslo sprendimo vertinimo taisyklės elementai - verslo sprendimas, rūpestingumo pareiga, sąžiningumo pareiga bei lojalumo pareiga. Būtent šie elementai valstybėse, taikančiose verslo sprendimo vertinimo taisyklę, yra detalizuojami ir vertinami kaip kriterijai, kurių laikymasis priimant verslo sprendimus, apsaugo įmonės valdymo organų narius nuo civilinės teisinės atsakomybės.

Išanalizavus verslo sprendimo vertinimo taisyklės sampratą, elementus bei taikymo ribas, daroma išvada, jog šiuo metu Lietuvos teisinėje sistemoje verslo sprendimo vertinimo taisyklė neegzistuoja bei, atsižvelgiant į nagrinėtų valstybių patirtį bei taisyklės praktinę reikšmę, pateikiami šios taisyklės taikymo pasiūlymai.

THE POSSIBILITIES OF BUSINESS JUDGEMENT RULE APPLICATION IN LITHUANIAN LEGAL SYSTEM

Keywords: *business judgement rule, business judgement, fiduciary duties, duty of care, duty of loyalty, duty of good faith, standard of liability, judicial abstention doctrine, models of application of the business judgement rule, members of company's management bodies, elements of the business judgment rule.*

SUMMARY

The aim of this paper is to examine the possibilities of application of the business judgement rule in Lithuanian legal system. In order to achieve this aim, the most prominent cases of application of the business judgement rule in different common and continental law countries are analysed. The paper also compares the conception of this rule in selected countries and in Lithuanian legal system. The analysis of the descriptions, although short, of the business judgement rule found in the works of Lithuanian scholars, has shown a dual approach to the application of the business judgement rule. The paper also raises the question of the existence of this rule in Lithuanian legal system.

The analysis of the conception of business judgement rule has also demonstrated various attitudes to the application of this rule among foreign scholars. This rule can be regarded as standard of liability, indicating the way in which the members of the company's management bodies have to perform their duties; as judicial abstention doctrine, preventing courts from evaluating and changing the essence of business decisions; even as doctrine of immunity. In addition, the business judgement rule consists of two components, including procedural and material ones. It is noted that the rule has different models of application depending on the way it is established in the legal system of a country. Such variation of attitudes to the business judgement rule determines the boundaries of its application. In the paper, these boundaries are evaluated according to Lithuanian legal system.

The paper presents the elements of the business judgement rule, including business judgement, duty of care, duty of good faith and duty of loyalty. In those countries which apply the business judgement rule, these elements are seen as the main criteria protecting the members of the company's management bodies from civil legal liability.

The analysis of the conception of the business judgement rule, its elements and the boundaries of application has led to the conclusion that at present this rule does not exist in Lithuanian legal system. Moreover, the paper provides suggestions for the application of this rule in terms of its practical significance and the experience of the countries where the business judgement rule already exists.

2013 m. kovo 15 d.

agne.matazinskaite@gmail.com
